

Алексеј Осипов

БОГ

Садржај

Предговор

Због чега живим?

Од чега је Пушкин побегао

„Нема Бога, јер...”

1. „Богољубље и страдање су неспојиве”

2. „Наука је доказала да Бога нема”

3. „Бога нико није видео”

Бог или ништа?

Шта веровати

Аргументи за постојање Бога

1. Телеолошки аргумент

2. Историјски аргумент

3. Религијско-искуствени аргумент

Како пронаћи Бога

Шта је религија. Његове главне истине

Да ли је постојао човек без вере?

У кога су Бога веровали први људи?

Како су настале друге религије

Постоји ли један Бог у свим религијама?

Шта хришћанство одговара

1. Историјски аргумент

2. Доктринарни аргументи за истину хришћанства

Опште напомене

Бог је љубав

Један и три

Христос – Бог и човек

Распети и Васкрсли Бог Спаситељ

3. Духовни и морални аргументи за истину хришћанства

Зашто Православље

1. Светоотачко утемељење Православља

2. католицизам

3. Протестантизам

Шта православље даје човеку?

1. Човек пред Богом

2. Идеалан мушкарац

3. Слобода

4. Закони живота

Бесмртност

1. Два есхатолошка концепта

2. Тајне духовног света

ПРЕДГОВОР

Како је настала/појавила идеја Бога? Да није то нечија измишљотина којом се потом заразило људство сваколико, или Он одиста постоји и Он је виђен? Зашто људи одвајакда верују у Њега?

Неки кажу да је религија настајала постепено, деловањем различитих фактора. Између осталог, постоји претпоставка да су на почетку историје света пробитни људи, не могавши разумети узроке различитих, посебице за њих застрашујућих природних појава, дошли на мисао о постојању невидљивих сила, богова који су властни над стихијама земаљским и свим што на земљи обитава. Временом се у свести појединаца и целих племена формирао појам религије.

Ипак, ова идеја постепености не објашњава чињеницу свеопште религиозности у свету. Осим тога, сви покушаји да се у доступном нам историјском времену пронађе било какав атеистички народ или макар омање неко племе завршавали су се неуспехом. Штавише, чак и на фону данашњег брзог развоја науке велика већина људи, међу којима је мноштво научника и философа, и даље верује у постојање Вишег Разума – Бога. Исходећи

из тога, узрок религиозности није незнање, већ нешто друго. Дакле, имамо се над чим замислити.¹

Због чега живим?

*О душо моја пророчка!
О срце пуно стрепње,
О, како тучеш на прагу
Дословно двоструко постојање!*

Ф. Тјутчев

Један од основних разлога који су човека привели мисли о Богу јесте питање смисла живота. То питање је одувек мучило људе. Посебно драматично га је формулисао А. С. Пушкин у тренуцима када је био опрхван тешким мислима:

Ко дар празни, дар случајни,
Што си ми, животе, дат?
И зашто те усуд тајни

---

¹ Оне које занима/интересује детаљнија/подробнија анализа покретнутих овде питања могу на пресоалном сајту аутора (alexey-osipov.ru) погледати предавања на одговарајуће теме.

Осуди на смрти сат?
Волшебни ме дозва глас,
Испуни ми дупу страшћу
У ум спусти сумње клас? ...
Нема циља стазаом дугом
Срце пусто, празан ум,
И замара мене тугом
Досадног живота шум.²

Вероватно би и данас многи на сличан начин изразили своја осећања узбуркана том тегобном тајновитошћу људскога постојања. Пушкину је тада одговорио митрополит московски Филарет (Дроздов), ког су још за живота прозвали Мудри а ког је Црква у време наше убројала у лик светих:

*Није залуд ни случајно
Богом мени живот дарован,
Не без разлога Он га тајно
На тугу обвеза
Сам влашћу воље своје
Зло из тмине позва ја
Сам сратстима душу испуних
Ум сумњама разним узнемирих.
Сети ме се, Заборављени мноме!
Луч свој кроз сумрак мисли упути
И створиће се Тобом
Серце чисто, јасан ум.*

Трагачку песникову душу дубоко је дирнуо глас заменитог јерарха, за Пушкина сасвим неочекивано му упућен. Пушкин пише митрополиту одговор у стиховима у којима се чује непатворено осећање захвалности и ганутости:

*Лио сам потоке неочекиваних суза,
И ранам савести моје*

---

² Прево М. Павића.

*Твоје речи благоухане
Пријатно, чисто су биле миро...*

Од чега је побегао Пушкин

*Јер све што је у свијету: похота тјелесна,
и похота очију, и надменост живљења,
није од Оца, него је од свијета.*

1 Јн 2: 16

Наш руски геније је веома добро схватио да је овоземаљско странствовање лишено смисла уколико оно бива једном и заувек смрћу прекинуто. Разумео је он да човеков живот, са свим оним што се током тог живота доживљава и преживљава, са свим надама и стремљењима, са добром и злом у њему, не може бити *узалудан* и *случајан*. Појам живота може бити разумно образложен само у том случају уколико смрт тела није ћорсокак, уколико је човекова личност непропадљива и чека је живот бесконачни. Међутим, то је могуће једино уколико постоји Бог. Јер уколико Он постоји, постоји и вечни живот, и смисао живота на земљи. Као што знамо, Пушкин је са именом Господа на уснама отишао у вечност ком је тежио.

Век деветнаести у многоме подсећа на време данашње. Формално, Руска имеприја је била православна, но, према сведочанствима савременика, православље је мало коме било разумљиво. Народ је тада доследно поштовао црквене обичаје и обреде, но слабо је разумео своју веру. Велкосветска елита, племство и интелигенија су пак били у потпуности инфицирани нихилизмом, масонством, те различитим облицима мистицизма који су у Русију стигли из *просвећене* Европе.

Негде отприлике у другој половини XVIII века у Европи су се почели чути гласни и оштри повици против хришћанства, отворена порицања постојања Бога, пропаганда материјализма, култа “разума”. Исправа у Француској, а потом и у другим земљама. Поборници ових идеја били су такозвани “просветитељи”. И премда нису били научници из сфере природних наука, они су врло апотидктично тврдили како наука доказује непостојање Бога и одбацује религију. При томе се нису либили да своје идеје (које су покаткад биле одраз њиховог незнања, биле апсурдне) представљају као научне чињенице.

Тако су ти фантазери и саму личност Исуса Христа (Ког сведоче на само очевици јеванђелских догађаја и десетине хришћанских аутора из првога столећа већ и многи најпознатији, хришћанству нимало наклоњени историчари тога времена (попут Плинија Млађег, Светонија, Тацита, Јосифа Флавија и других) прогласили за мит.

Сасвим неочекивано ова пропагандна машинерија добија веома снажну информациону и финансијску подршку, те идеје атеизма почињу да се шире муњевитом брзином по свим земљама Европе, почесто резултирајући крвавим револуцијама (одиста, дрво се по плоду препознаје).

Те идеје нису могле заобићи ни Русију: Катарина Велика је Волтера називала својим учитељем. Природно, тим идејама је бива заражена и сва аристократија, а такав поглед на свет био је близак и Пушкину у његовој раној младости.

Историјски продор атеизма достиже своју кулминацију у Русији после револуције 1917. године када бива започет жестоки прогон религије из свести човека, те је током дугих 70 година атеизам био “једини постојећи научни поглед на свет”.

Но, шта је то атеизам, и шта је то религија, на чему се они темеље?

“Бога нема јер ...”

Рече безумник у срцу својему:

Нема Бога.

Пс 53, 2

1. “БОГ-ЉУБАВ И СТРАДАЊА СУ НЕСПОЈИВИ”

“Уколико је Бог љубав, онда не могу постојати страдања, поготову недужних”, тако звучи један од најчешћих контрааргумената постојања Бога. Ова тврдња се односи, наравно, не на битије Божије, већ на хришћанско учење о Богу, будући да само оно учи да је Бог љубав.

Узрок овог контрааргумента је, пре свега, неразликовање појмова “моралност” и “духовност”. Моралност, нравственост – то је начин човековог понашања према другима, човеков однос према свету који га окружује: према друштвеним нормама понашања, према

другим људима, према послу, законима итд. Она се описује кроз категорије праведности, честитости, милосрђа, културе живота. Одступања од ње увек су видљива, како конкретном човеку, тако и људима око њега.

Духовност је пак унутарњи свет човеков који није видљив другима. Духовност подразумева скривене жеље, циљеве, хтења, однос човека према другим људима, његову искреност или лицемерност, љубав или егоизам, завист или добронамерност, чистоту или нечистоту мисли, осећања ... У хришћанству духовност човека означава неупрљаност његове душе страстима као и посебну причасност Богу.

Разликовање моралности и духовности изузетно је важно да би се разумели узроци страдања. Човек не може бити моралан и у исто време у души порочан. За такве људе кажу да су “свети сатана”. Стога, када се јави питање због чега овај или онај човек страда, због чега пролази кроз ове или оне недаће, одговор хришћанства је да се све то дешава по духовном закону и да је условљено природом страсти и грехова тог човека. Јер греси и страсти су живе ране на човеку.

Хришћанство при томе упозорава да је основни извор свих страсти гордост из које се рађају три основне страсти због којих људи пролазе кроз небројане невоље: то су пожуа за насладама, богатством и славом. О томе пише апостол Јован Богослов: *Јер све што је у свијету: похота тјелесна, и похота очију, и надменост живљења* (1 Јн 2, 16). Када ове страсти овладају човеком, оне га муче, разлажу његово телесно и духовно здравље, његов лични и друштвени живот и могу довести до таквог стања када човек постаје играчка у рукама мрачних сила.

Не изазива Господ породичне свађе, друштвене и међудржавне конфликте, не шаље Он алокохоличару цирозу јетре, а егоситу и гордоме – породичне несреће.

Наш свет је устројен закономерно и хармонично. И сви у њему Богом установљени закони, физички и духовни, јесу непроменљиви. Стога, као што се не могу окривити природни закони за страдања која трпимо када те законе нарушимо, исто тако је немогуће имати претензије и према законима моралним и духовним, непоштовање којих повлачи за собом једнако трагичне последице. Међутим, човек је има слободу када је реч о његовим жељама, Бог му ту слободу не може одузети. Апостол Јаков пише: *Он не искушава никога,. Него свакога искушава сопствена жеља, која га маме и вара* (Јак 1, 13–14).

О томе веома једноставно и јасно говори преподобни Антоније Велики (IV век): „Бог је благ и само добро чини, никоме штету не наноси ... Ми, пак, када добро чинимо са Богом смо по подобију са Њим, а када зло одвајамо се од Њега због несличности. Живећи врлински, ми постајемо Божији. Када смо пак зли, чинимо да будемо одбачени од Њега, иако ово не значи да се Он гневи на нас, већ да наши греси не допуштају да Бог у нама просија, за мучитеље демоне нас везују”.³ Један од Светих Отаца је веома тачно рекао: „Не желиш да страдаш – онда не греш”.

Страдања деце су друге природе.

Живот сваког појединачног човек и сваког нараштаја оставља после себе како добре, тако и оне горке плодове своје духовног и моралног, научно-техничког, културног делања који тек потом о себи дају знати. То се сасвим јасно очитује на деци, њиховом погледу на свет, моралу, животним околностима, здрављу, карактеру, страстима, добрим особина и слично.

Хришћанско учење о вери посебну пажњу обраћа на духовну у моралну везу између родитеља и деце. Робовање отаца пороцима постаје узрок појаве и развоја таквих страсти (такозваних наследних грехова) и код њихових потомака. Тако се рађају деца са различитим болестима – духовним (нпр. таштина, гордност), моралним (снажно изражена грамзивост, суровост итд.), физичким и психичким.

Христос у причи о талантима указује и на други узорк страдања који је повезан да дубљом страном наследне човекове природе. У тој причи богати човек, полазећи на пут, дао је једном слуги *пет таланата*, другоме *два*, трећему *три*, свакоме према његовој моћи (види Мт 25, 14–30). Под талантима се у овом случају подразумевају не различите способности (песника, уметника, спортисте, лопова итд.), већ наследе моралне силе човекове, силе потраге за истином, смислом живота, Богом.

Сваки човек се рађа са својим *талантима* и они су такође узрок настанка одговарајућих околности у његовом животу: здравља или болести, богатства или сиромаштва, способности или недаровитости ... На тај начин унутарње силе човекове и спољашње околности у његовом животу увек су усклађене, избалансиране. Због тога сви

---

³ Свети Антоније, преподобни. Поруке од доброј нравствености и о светом животу. Глава 150. Добротољубље т. 1.

људи до једног имају исту могућност спасења: и они рођени здрави, и они који пате од мулипла скрелозе, и ученик Христов, који се нашао међу разбојницима. Међутим, спасење и једних и других зависи од њихове добре или зле слободне воље, од тога како су користили *таланат* који имају. Живо сведочанство тога је судба Јуде Искариота који је био Христов ученик, но издао *крв невину* (Мт 27, 4) и пример разбојника са десне стране који је био распет заједно са Христом.

Но због чега пате деца која нису ни добила могућностсе да остваре своје *таланте*? Дечија страдања су условљена истим законом духовне наследности према ком се сваком детету, као и његови природни таланти, дају и привремена искушења која, са хришћанске тачке гледишта, нису лишена смисла ни за деце, ни за родитеље. За многе родитеље болест деце је одредио њихов поглед на свет, нагнао их да размисле о смислу живота, о Господу. Страдална деца - они су ти који су добили *пет таланата*: благодарећи својим искушњеима они у животу будућем стичу бесконачну славу и блаженство. О томе је писао апостол Павле: *Јер мислим да страдања садашњега времена нису ништа према слави која ће нам се открити* (Рим 8, 18). *Јер наша лака садашња брига доноси нам вјечну и од свега претежнију славу. Нама који не гледамо на ово што се види, него на оно што се не види; јер је ово што се види, за вријеме, а оно што се не види, вјечно* (2 Кор 4, 17–18).

На тај начин, са хришћанске тачке гледишта страдања човека, а пре свега невина дечја страдања, нису случајна нити бесмислена, нису израз Божије самовоље или пак Његове неправедности, но су пројава Божанског Закона љубави по ком човек може задобити најузвишеније и непресушно благо живота вечног.

Међутим, уколико нема Бога, нема вечног живота, какав је онда смисао бездоног океана људских патњи, посебице патњи невине деце? Да није узрок томе некажњива самовоља и неправичност људска? Или игра слепих прородних сила, случајност, стицај околности? Без вере у Бога и у бесмртност личности страдања, тим пре невине деце, била би страшна трагедија која порађа само немо очајање.

2. “НАУКА ЈЕ ДОКАЗАЛА ДА БОГА НЕМА”

Једна од аподиктичних тврдњи такозваног научног атеизма јесте теза о непомирљивој борби између науке и религије (у првом реду са хришћанством). Под појмом “наука” у овом случају се, наравно, не подразумевају свеобухватна спознања

човека (у које спада и религија), већ искључиво природне науке (физика, биологија, астрономија и њима сличне науке).

Прво што се ваља рећи у вези са овим јесте то да су области научних и религиозних сазнања приципијелно другачије. Док се емпиријске науке баве проучавањем материје, религија истражује духовни свет и његове законе. Ове две области могу имати додирне тачке, понегде се могу и пресецати, но у исто време оне нити су упоредиве, нити могу оповргнути једна другу, попут, нпр., километра и килограма. И према речима баснописца “невоља је кад колаче почиње да пече обућар, а обућу да прави колачар” - свако треба да ради свој посао.

О борби науке и религије веома је лепо писао велики руски научник М. В. Ломоносов “Творац даде роду људскоме две књиге. Прва књига је свет видљиви ... Друга је Свето Писмо ... Обе нам казују не само о бивствовању Божијем но и о небројаним добрим делима Његовим. Грех их је раздвајати кукољем и неслогом”. Наука и религија “се не могу размимоићи ... једино то може неко ко зарад таштине и истицања памети своје међу њима раздор уноси”.⁴ Зато “не размишља добро математичар који хоће Божанску вољу шестаром измерити; исто тако и учитељ веронауке који мисли да се из Псалтира могу научити астрономија или хемија”.⁵

Одиста, није задатак религије да се бави питањима од чега је саздана Васељена, окреће ли се Земља око Сунца или је обрнуто, какви су раније или касније постојали и постоје облици живота итд. Сва оваква и слична питања област су проучавања природних наука, а не религије. Код Л. Пастер († 1895) налазимо тачно запажање на ову тему: “Овде се не ради ни о религије, ни о философији, ни о атеизму, ни о материјализму, ни о спиритуализму. За ово су меродавне само и искључиво чињенице “.⁶ Но то, наравно, не значи да се свештенослужитељи не могу бавити научним истраживањима и да научници

---

⁴ Ломоносов М. Стихотворения. Ленингр. отд.: Советский писатель, 1948. С. 7.

⁵ М. В. Ломоносов. Сб. статей / под ред. В. В. Сиповского. СПб., 1911. С. 17.

⁶ Цит. према: Васильев Л. Внушение на расстоянии. М., 1962. С. 18

немају права да буду дубоко верјући.⁷ Стога кроз историју видимо не мали број свештених лица који су дали значај допринос науци и огроман број верујућих научника.⁸

Све ово веома јасно показује да научни и хришћански поглед на свет не противрече један другом. Ова чињеница је у толикој мери очигледна да ју је, између осталих, морао прихватити и водећи стручњак совјетског “научног” атеизма, активни борац “науке” против Бога и у Христа какав је био Шахнович: „Многи буржуаски научници пишу о „вези” науке и религије. М. Борн, М. Планк, В. Гејзенберг, К.Ф. фон Вајцзекер, П. Јордан и друге познати физичари су више пута су писали о томе да наука наводно није противречна религији “.⁹ Међутим, Шахнович је поменуо тек неколико имена из бесконачног списка верујућих научника,¹⁰ који дошли до великих научних открића и у исто време имали најдубљу веру у Бога и у Христа. Другим речима, веровање једних научника у непостојање Бога и веровање других у Његово постојање недвојбено указују на то да се ово питање не решава помоћу научних сазнања.

Међутим, бесконачност света који се спознаје и вечна ограниченост људског сазнања о њему јасно говоре о принципијелној немогућности одрицања битвства Бога на основу сазнања природних наука. Стога атеизам, који претендује да понесе назив “научни” је, управо са научне тачке гледишта, у потпуности противречан у односу на науку.

Све то веома јасно потврђује неоснованост саме идеје међусобне искључивости религије и науке.

3. “БОГА НИКО НИЈЕ ВИДЕО”

---

⁷ У средњем веку у католицизму нису се бориле религија и наука једна са другом, већ старе научни ставови са новима, користећи се псеудоцрквеним теорија.

⁸ На пример, каноник Н. Коперник († 1543); св. Митрополит московски Инокентиј (Вениаминов) († 1879); августински монах Г. Мендел († 1884); свештеник, богослов, научник и енциклопедиста П. Флоренски († 1937); етнограф и католички калуђер В. Шмидт († 1954); архиепископ Лука Војно-Јасенецки († 1961); абат Леметр († 1966), јеромонах Серафим (Роуз, † 1982), Џон Полкинхорн (рођ. 1930).

⁹ *Шахнович М.И.* Ленин и проблемы атеизма. М.-Л., 1961. С. 185.

¹⁰ Овде је довољно навести имена тек неколицине светски познатих научника: И. Кеплер, Б. Паскал, И. Њутн, М. Ломоносов, А. Галвани, А. Ампер, А. Волт, Л. Пастер, А. Попов, С. Коваљевска, Д. Менделјејев, И. Павлов, Б. Филатов, Н. Бехтерева и многи, многи други.

– А ко је Бога видео? Како можеш доказати да Он постоји? – упита једном младог богослова један од свадљивих посетилаца Тројице-Сергијеве Лавре који је сматрао да Бог не постоји.

– А Ви сте своју памет видели? – питањем на питање му одговори богослов.

– Не-е-е, нисам.

– Дакле, Ви је ...?

Збуњени атеиста се повуче уз громогласан смех својих пријатеља.

Ми верујемо у постојање многих ствари и појава које нико од људи не само да није видео него их ни не може видети. Верујемо својим чулима која нам говоре о постојању света звукова, боја, светлости, укуса и осталог, премда физика тврди да су то све само наши субјективни осећаји, а да је објективни свет сасвим другачији. Верујемо у љубав, добро, лепоту премда не видимо њих већ тек неке њихове пројаве, скривене у срцу људскоме. Верујемо у реалност кватног света, у постојање неких *кваркова*, *струна*, у неразумљиву бесконачност (или коначност?) Васељене: верујемо у црне рупе, тамне енергије, тамну материју итд.

Да, заправо да ли све што називамо знањем заиста знање? Сем врло ретких изузетака, сва наша сазнања су, у суштини, обично веровање, веровање родитељима, друговима, педагозима, научницима. Верујемо политичарима, филмовима, интернету, мас-медијима, који, авај, не само што често греше већ и свесно обмањују. Па зашто онда не поверовати апсолутно чистим људима – светитељима, који свим својим бићем тврде да су видели Бога, а многи су за то и живот свој положили?

Основни разлог неверовања код већине људи није, наравно, неуверљивост или недостатак религиозних аргумената (њих, по правилу, и не познају), није постојање уверљивих аргумената против постојања Бога (њих просто нема), већ је то *одсуство жеље* за Богом. “Без Бога је пут широк” - то је основни аргумент. Као што уплашено дете затвара очи, тако и онај, који поима или се подсвесно боји да ће се *тамо* открити сва скривена места његовог личног живота, убеђује себе и све око себе да Бога нема нити га бити може.

То су најчешћи контрааргументни против постојања Бога. Својом неуверљивошћу оно показују да се ово питања може решити само уколико се истински буде трагало за

смислом живота и има лични опит сусрета са оним предусловима познања Бога које нуди хришћанство.

Религија и атеизм скупа (!) у парадоксалном јединству призивају сваког човека који тражи одговор на “проклето питање” да сам прође православни пут познања Бога. Другог решења нема.

Бог или Ништа?

*Само са вером у своју бесмртност
човек у потпуности поима
свој разумни циљ на земљи*
Ф. М. Достоевский

У ШТА ВЕРОВАТИ

Сваки човек на свој начин доживљава проблем Бога, но за многе на почетку стоји питање: постоји ли Он?

Постоји оваква прича. Господар, просвећен духом „слободе, равноправности, братства”, поче да се подсмева свом кочијашу, запазивши како се овај сваког пута прекрсти када пролази покрај храма. Кочијаш само ћутао на све то. А кад стиглоше кући, господар изиђе из кочије, крену даље, но одједном кочијаш, који је читавим путем ћутао, неочекивано рече: „Господару, господару?” „Шта је?” „А шта ако Он постоји?” Господар бејаше потресен. Ово једноставно али јасно питање је оставило на њега јачи утисак од свих атеистичких домишљања. Одиста, а због чега „Бога нема”?

Да би се одговорило на ово питање потребно је размотрити шта су то атеизам и религија макар са научно-методолошке тачке гледишта. Пре свега, јасно је да је било која научна теорија утемељена једино уколико оперише чињеницама који је потврђују и које се могу проверити.

Почнимо од једног једноставног примера. Да би се могло тврдити како у шуми има вукова довољно је предочити неколико доказа. А да би се то исто оповргло, неопходно је велики посао обавити – детаљно истражити целу шуму. Међутим, и после тога може остати сумња – а шта ако вукови једноставно нису били примећени?! Слична ситуација је и са питањем постојања Бога. Довољно је предочити неколико правих потврда личног сусрета

са Њим и ни најмања сумња у Његово постојање неће остати. А који логички суд и које чињенице могу посведочити Његово непостојање?

Постојање Бога, као прво, сведочи лично искуство доживљаја Бога великог броја људи који припадају различитим епохама, народима, културама. О томе је писао познати руски философ-марсиста С. Н. Булгаков које се на властитом искуству уверио у постојање Бога и постао свештеник: „Ако би верујући људи почели причати о себи, шта су апосолутно поуздано видели и сазнавали, створила би се планина подно које би се налазио или био њом био скривен од очију брежуљак скептичког рационализма”.¹¹

А ево шта је причао игуман Никон (Воробјов, † 1963): „Много тога зачуђујућег се дешава у животу човека или оних који га оркужују. То нагони човека да се обрати мисли о Богу. Једном, 1918 или 1920, кренух у (Горњи) Волочок и сретох тамо младог монаха, моћног, огромног – прави Иља Муромец.¹² Ја се заинтересовах и упитах га шта га је навело да оде у манастир. И ево што ми он рече: „Носио сам једном приликом дрва. На једном месту била је велика стрмина која је водила ка реци. И коњи одједном појурише, а мост бејаше до пола разрушен. Видим да сигурна погибија чека и мене, јер не могу да искочим, и коње. Тада право из срца повиках „Господе, спасавај! Господе, помагај!”. И одједном се коњи, који јураху пуни касом, зауставише као укупани. На мене то остави тако снажан утисак да сам се после тога замонашио, јер видех не само да Бог постоји већ и да је Он ту, покрај нас и да нас воли, и да се само у Њему може пронаћи живот”.

Нешто слично се десило и мојој мајци. И њој је једном коњ био појурио док се спуштала ка реци. При томе су се били одвезали кајаси и ударали је по грудима. Ништа није могла урадити. Тада се и она усрдно помолила; „Спасавај, Господе! Свети оче Никола, помози!”. У сусрет је јој ишла поворка теретних кола, а људи из поворке су били приметили

---

¹¹ Булгаков С. Н. Свет Невечерний. Серг. Посад, 1917.

¹² Преподобни Иља Муромец је био монах Кијево-печорске лавре. Упокојио се 1188. године, а канонизован је 1643. Небски је заштитник руских стратешких ракетних јединица и граничара. У руском фолклору Иља Муромец је један од трију руских јунака, снажних и оданих борби за правду. По својој снази Иља Муромец би се могао упоредити са Марком Краљевићем (прим.превод.).

да су јој коњи подивљали. Потом су кочијаша из поворке причали да су се коњи, без икаквог видљивог разлога, одједном зауставили. Мајка је говорила да је имала такав утисак као да су коњи неочекивано наишли на зид.

У оба случаја немогуће је дати логичко објашњење наведеним догађајима. А колико ли је још ништа мање задивљујућих случајева. Милиони, бескрајно мноштво религиозних чињеница! Помоћу којих научних инструмената се могло предсказати место упокојења мајке? А јуродиви из нашега села, Вањка мали, склопио био руке као фрулу и „одсвирао“: “Дурудару, дурудару, живот сконча јој се у Таганрогу”. И да није било рата, а потом револуције и да се Васја тамо (брат игумана Никона) није оженио и повукао за собом мајку, она не би ни знала за Таганрог. А упокојила се она управо тамо. Или, мени седмогодишњаку он једном рече: “Монаше, монаше”, а монашки постриг сам примио тек тридесет година касније”.

Непребројива су таква или слична сведочанства која недвосмислено потврђују постојање Бога. Довољно је поменути Светога Николу Николу Мирликијског, блажену Ксенију Петербрушку, светог и праведног Јована Кронштатског па да не остане ни трунка сумње у надприродни извор дивних чуда која се до дана данашњег дешавају.

Као прво, сва научна сазнања из времена прошлог, садашњег и будућег никада не могу обухватити битије у свој његовој пуноти. Академик РАН Густав Нан је забележио: “На било ком ниову развоја цивилизације наша знања ће бити тек острвце у несагледивом океану непознатог, непознантог, незнаног”.¹³ Дакле, чак да Бога и нема, чак ни у том случају наука то не би могла тврдити. Највише што она може речи је: „Не знам”. Међутим, велики број научника је, из свих епоха до времена садашњег, захваљујући својим научним истраживањима, прилазио Богу. Стога тврдња “научног” атеизма о непостојању Бога противречи елементарној логици и апсолутно је ненаучна.

Скреће на себе пажњу и следеће. Религија ослања на колосално оштечовечанско искуство унутарњег спознања Бога, док атеизам уопште не пружа човеку никакве факте које би потврдиле оно у шта он (атеизам) проповеда. Атеизам не даје одговор на најважније за себе питање: “Шта треба да уради образовани човек да би се уверио у то да Бог не постоји?”

---

¹³ Беседа с академиком Г. Нааном. О диалектике познания // Наука и религија. 1968. № 12. С. 23.

А без одговора на то питање атеизам губи сваку позданост. Стога он је он кадар да пропагира само једно: “Веруј, човече, да Бога нема, нема душе, нема никаквог загробног живота – ничега нема осим трена постојања у овоме свету. Веруј да те као личност чека вечна смрт, коначно и потпуно нестајање!”

Очигледно је какве духовне, моралне и психолошке последице може да има такво веровање. Најстрашније од свега је губитак смисла живота. Покушаји да се он нађе у својој деци или делима на општедобро – управо на то се односе минуциозне речи Пушкинове: “Ах, мене обманути није тешко! ... Ја волим да ме обмањују!”

Јер, ако желимо да говоримо деци као о смислу живота, децу, пре свега, децу немају сви. Осим тога, како се може окарактерисати човек који смисао живота види у давању живота детету, осудивши самим тим то исто дете на смрт? Кома није јасно да је свако новорођенче осуђено на неумитну смрт, и то незнано какву? То је ужасно, али управо је такав смисао живота оних који мисле да је *смисао живота у деци* а без вере у Бога и у живот вечни.

Исто тако без основа је и проглашавање од стране атеиста за смисао живота добро народа, човечанства. Пре свега, колико људи живи и ради мислећи на то? А шта је са већином?

За онај мали број који су одиста учинили нешто корисно за људе, са тачке гледишта атеизма не може постојати никаква загробна сатисфакција, јер смрт једном и заувек уништава личност. Уколико су они и размишљали о смислу живота као о чињењу општег добра, онда је то био тек тренутак у њиховом животу. А даље следи тама непостојања.

У вези са закључцима савремене науке атеистичка идеја смисла живота као делања у име општег добра добија сасвим трагичан карактер. Академик РАН Н. Н. Моисејев († 2000) је овако писао: “Род људски је као биолошка врста смртан, и у том смислу крај постојања историје човечанства ће се једном десити, и то не у некој далекој будућности, већ, можда, средином XXI века”. Моисејев је упозоравао: „Глобална катастрофа се може збити толико изненада и са таквим интензитетом да ће људи бити беспомоћни. Надања у технику су апослутно узалудна, нове технологије нас неће спасити... Потребне су нове заповести ...”¹⁴

---

¹⁴ Моисеев Н. Н. Быть или не быть человечеству. М., 1999.

Отуда је природно питање: ако је сваколики род људски „као биолошка врста смртан”, онда чему та илузија овоземаљског раја, ради којих потомака се сада треба трудити и свој живот полагати? И о каквом смислу живота може бити речи без наде на живот?

Насупрот томе, вера у Бога, у бесмртност личности, у живот вечни сва ова питања решава већ сада, овде, и већ на земљи открива човеку смисао и радост живота.

АРГУМЕНТИ/ДОКАЗИ ПОСТОЈАЊА БОГА

Занимљиви су и други аргументи који говоре у корист постојања Бога. Овде ћемо навести тек неке од њих.

1. Телеологически¹⁵ 4 аргумент

Његова суштина је у следећем. Дивљење изазивају лепота и чудесна логичност устројства материјалног света, живих организама, и, напослетку, човека са његовом психом, разумом, срцем, савешћу, моралом. Питагора, задивљен сликом звезданог неба, рече за исти да је космос, тј. лепота.¹⁶ Откуда и како је све то могло настати? Који је то велики Разум извор таквог света? Ово питање је водило вери у Бога веома многе сасвим обичне људе, али и философе, научнике. Ево како на ову тему размишљају неки од савремених научника.

Професор М. Рјуз, размишљајћи о могућем праузроку настанка света, пише: „Мисао о том узроку нас, у суштини, враћа признавању постојања ове или оне Више силе која се може именовати као Бог. Узгред речено, чини ми се да такав аргумент припада оној врсти доказа који се традиционално називају телеолошким”. И даље: “Уопште, претпоставка да иза видљиве и реално постојеће Васељене, иза њеног устројства мора бити скривен неки Разум, у наше време се чини све убедљивијом”.¹⁷ „Равнотежа између гравитационих и електромагнетних сила унутар звезда, пише професор П. Дејвис, одржава се са невероватном прецизношћу. Мерења показују да промена било које од сила за само 10-40 његове величине би за собом повукло катастрофу за звезде какво је Сунце”.¹⁸

---

¹⁵ Телеологически (од грч. *τελειόω* – завршавати, доводити до савршенства, до краја, до циља; *λόγος* – реч, расуђивање, доказ, разум). У овом случају – аргумент, који се заснива на логичност, разумности, савршенству видљивог света.

¹⁶ Грчка реч космос (*κόσμος*) значи лепота.

¹⁷ Рјуз М. Наука и религија: по-прежњему война? // Вопросы философии. 1991. № 2, С. 39–40, 42.

¹⁸ Дејвис П. Суперсила. М., 1989. С. 265

Савремена наука не сумња у *антропно* (разумно) устројство света. Познати физичар Рафл Естлинг је на следећи начин прокоментарисао дати принцип: “Апсолутно у свему, почевши од непроменљивих, које одређују гравитационе, електромагнетне, јаке и слабе нуклеарне силе, све од основних биолошких претпоставки, ми проналазимо да је космос у целини, наше Сунце између осталог, а поготову Земља, у тој мери прилагођени нама да се неизбежно намеће питање: да није Бог или још неко сличног имена створио све ово имајући при томе у виду пре свега нас? Превише је много поклапања, чак и за чудо да би се назвало случајношћу”.¹⁹

А како је настао живот? Наука не познаје закон по ком би материја могла саму себе изродити. Вероватноћа настанка живота из случајног уланчавања молекула је толико мала (према неким прорачунима износи 10^{-225}) да, према речима америчког научника Каствлера, из тога “проистиче фактичка немогућност настанка живота”; “претпоставка да жива структура може настати у једном чину услед случајног сједињења молекула треба одбацити”.²⁰ Он наводи овакво поређење: “Вероватноћа тога да ће ћелија настати сама од себе у најмању руку је једнака вероватноћи да ће мајмун 400 пута откуцати цео текст Светога Писма без једне једине грешке”.²¹

Стога је велики број научника, не налазећи неко логичније објашење настанка живота и законитости устројства света, долазио до вере у постојање разумнога Творца – Бога. На пример, наш сјајни научник Н. П. Бехтерева, академик РАН, директор Института за мозг човека, на Саборном симпозиону „Вера и знање: наука и техника на резмеђи столећа” у марту 1998. је изјавила: “Посветивши цео свој живот проучавању мозга човека, долазим до закључка да је без појма Творац практично немогуће схватити како је такво чудо саздано”. Убедљивост телеологичког аргумената заснива се пре свега на томе што он разуму даје алтернативу: признати Божански Разум за извор закона у толикој мери логично устројеног света или ....? Прва солуција не само да одговара на питање о природи нашег света већ и открива човеку смисао његовог живота. Друга оставља човека “и без кормила, и без ветра”.

---

¹⁹ Населённый космос / под ред. В.Д. Пенелиса. М., 1972. С. 77.

²⁰ Населённый космос / под ред. В. Д. Пенелиса. М., 1972. С. 77.

²¹ Бен Хобринк. Эволюция. Яйцо без курицы. М.: Мартис, 1993. С. 66.

2. Историјски аргумент

На овај доказ, као на најубедљивији, позивао се познати римски оратор, писац и политичар из I века п.н.е. – Цицерон. „Ми, говорио је, сматрамо да је неопходно указати да не постоји племе које је у тој мери дивље, да не постоји човек који је у тој мери изгубио свест о моралним нормама а у чијој души не би постојала мисао о боговима ... Сви ... верују у то да постоји сила и природа Божанска. И то није резултат претходних убеђивања и договора људи. Ово сећање на богове се није учврстило као последица државних одлука или закона, већ се ово једнакомислије свих народа мора сматрати за природни закон”.²²

Познати римски философ Сенека (I век нове ере) скоро да понавља Цицеронове речи: “Свима је иманентна мисао о божанству, стога никада ни један народ није био у таквом стању безакоња и неморала да не би признавао ниједно божанство”.²³

Исту мисао налазимо и код старогрчког писца, историчара и философа Плутарха († 120): „Обиђи све земље, и наћи ћеш градове без зидина, без писмености, без владара, без двораца, без богатства, без новца, но још нико није нашао град у ком не би било храмова и богова, у ком се не би уздизале молитве, где се не би клели именом божанства”.²⁴

Свеприсутна религиозност човека само је један од упечатљивих чињеница историје света. Како се то може објаснити? Све атеистичке хипотезе о “природном” пореклу идеје Бога у човековој свести показале су се као апсолутно беспомоћне. Главну међу њима, а према којој је идеја Бога резултат незнања људи, њихова неспособност да објасне природне појаве и страх од њих, раскринкала је нико до други до историја. У наше време је учињен гигантски напредак у спознавању света, старе недоумице, страхови и усхићена су нестали, но религиозни поглед на свет је и даље остало основни код људи. Према резултатима анкете, коју је 2011. године спровела битанска асоцијација Ipsos MORI, седморо од десеторо људи у свету припадају неког религији.

Једино разумо објашњење овога јесте мишљење да религиозна вера, којом је живело и живи васколико човечанство током целе своје историје, није измишљотина неке

---

²² Цицерон. О природе богов. Цит. по: Кудрявцев В. Начальные основания философии. Сергиев Посад, 1910. С. 176–177.

²³ Цитат према: Рождественский Н. П. Христианская апологетика. СПб., 1893. С. 238.

²⁴ Op.cit.

незналице или препредењака, није плод “земље”, већ за свој извор има самог Бога који живи у души човекековој.

3. Религиозно-искуствени аргумент

Прво једна мала дигресија.

„Године 1790. у близини француског града Жјулек пао је метеороит. Тамошњи градоначелник је направио записник о овом догађају који је потписало 300 очевидаца и послао га у Париз, у Академију. Мислите да су академици тада изразили захвалност за помоћ науци? Не. Академија у Паризу не само што је сачинила обиман трактат „О апсурду пада камења са неба” већ је тим поводом донела специјалну одлуку. „Будући да Бога нема, значи не може бити ни камења са неба” - закључили су париски академици.

Само уложивши велики напор људи почињу поимати да њихово свакодневно искуство никако није апсолутно, да оно обухвата само неке површинске аспекте догађаја и појава, да је просечна здраворазумност ограничена, да постоји много непорецивих чињеница које се не уклапају у, наводно, неприкосновне и очигледне истине”. Тако је писао историчар науке А. Горбовски у својој занимљивој књизи “Загонетке древне историје”.²⁵

Један од савремених научника је истицао: „Када се научни закључци не поклапају са чињеницама, предност се даје чињеницама (под условом да се чињенице не једном понављају)”.²⁶ Дакле, постојање Бога је чињеница која је безброј пут “изнова и изнова” проверавана. Људи који су живели у различитим историјским епохама (од најдревнијих времена до наших дана), припадају различитим расама, националностима, језицима, културама, који се разликују по степену образовања, по свом васпитању, који не познају једни друге – сви са задивљујућом унисоношћу сведоче реални, неизрециви, лични доживљај Бога – управо Бога а не “нечега” натприродног, мистичног.

По којој се основи онда одбацују сведочења оних који говоре о свом непосредном сусрету са Господом, а не посредном, помоћу инструмената или трагова на фотографијма? И међу овим људима, највећим у својој области *научницима*, јесу светитељи који су се

---

²⁵ Горбовский А. Загадки древнейшей истории. М., 1971. С. 77–79.

²⁶ Клячко В. Наука познаёт мир // Наука и религия. 1967. № 1. С. 72.

чували чак и мисаоне преваре. Они су чинили чудеса, имали дар прозорљивости, подносили су прогонства, робијали због вере и истине, трпели мучења и изругивања, проливали крв и полагали своје животе због свог непоколебљивог исповедања Бога и Христа, Ког су познали, а не само у Ког су поверовали!

Можда, сви ти по имену Петар и Павле, Јустин Философ и Павле Препрости, Макарије Велики и Сергије Радоњешки, Климент Римски и Исак Сирин, Јован Рус и Сава Српски, Сарафим Саровски и Георгиј Задонски, Игнатије Брајчанинов и Авросије Оптински, Хомјакови и Достојевски, Мендели и Менделјејеви, Војно-Јаснецки и Бехтереви – немогуће је пребројати имена чак оних за које је чуо цео свет – да нису сви они тек оноко “традиционално” веровали у Бога или били људи необразовани?

Како тумачити ту тако сигнификативну за историју човечанства чињеницу? Вероватно, требало би се замислити над њом. Зар се Господ може порицати само зато што Га не срећемо у нашем свакодневном искуству? Међутим, у нашем свакодневном искуству не срећемо скоро ништа од оног о чему говоре научници. Ипак, ми верујемо њиховом искуству, не познавајући их и не имајући, по правилу, ни најмању могућност да проверимо њихове тврдње. Које су онда основе да се не поверује далеко већем броју искустава спознања Господа, које сведоче људи апсолутне чистоте?

Ово искуство богоспознања људи од науке не говори о њиховој ничим потврђеној вери, не о њиховом мишљењу, не о прихваћеној хипотези или просто о традицији, већ о *факту* постојања Бога.

Истините су речи професора С. Н. Булгакова: „Непосредно религиозно искуство није искуство ни научно, ни философско, ни естетичко, ни етичко. Као што се умом не може спознати лепота (већ се може само мислити о њој), тако је мисао тек бледа представа о распламтелом огњу религиозног осећања... Живот светих, подвижника, пророка, оснивача религија и живи споменици религије: писменост, култ, обичај .... – ево шта је, напоредо са појединачним личним искуством, вернији путеводитељ ка познању у области религије него апстрактно философирање о њој”.²⁷

„Најважније религиозно искуство, сусрет са Богом, поседује (барем кад оно врхуни) такву победоносну снагу, такву ватрену убедљивост да све друге доказе оставља далеко иза

---

²⁷ Булгаков С. Н. Свет невечерний. Сергиев Посад, 1917. С. 6–7.

себе. Оно се може заборавити или изгубити, али не и оповргнути. Целокупна историја човечанства, када је реч о његовој освештејној вери, претвара се у неку врсту потпуно нерешиве мистерије и апсурда, уколико не прихватимо да је човечанство засновано на живом религиозном искуству”.²⁸

Како наћи Бога

*Иштите, и даће вам се;
тражите, и наћи ћете;
куцајте, и отвориће вам се.*

Мт 7, 7

Уколико се покуша дати најкраћи могући одговор на ово питање, можемо се указати на неколико основних предуслова које мора испунити онај који за тим одговором трага.

1. Први услов: да би се стекла вера у Бога и у Христа човек мора бити свестан свог душевног несклада, моралне инфериорности, грешности и бесмислености овог живота, који је сваким минутом све краћи. Како је рекао један од Отаца Цркве: „Кога да назовем разумним? Само оног ко памти да је његово живот временски ограничен”.²⁹ Свест о томе буди у човеку који трага жудњу за спознањем смисла живота, жудњу да очисти душу од прљавштине која се на њој наталожила. А где и ко може ту помоћи? Неопходно је окренути се религији.

Без искрене жеље да се нађе одговор на питање: “У чему је смисао мог живота?” тешко да ће човек одиста наћи веру. Само искрена жудња за Истином и искрено покајање у души због погрешног живота води вери у Бога и прихватању Његових заповести. Стога таква жудња је први неопходни предуслов да се би се стекла вера у Бога.

2. На том путу човек се може сусрести са неколико религија које предентују на истинитост свог учења. Постоје два могућа начина решења овог проблема.

---

²⁸ *Ibidem.* С. 12.

²⁹ *Исаак Сирин, св. Слова подвижнические.* М., 1858. Слово 21. § 120.

Први је упоредна анализа учења различитих религија. Ова опција захтева много труда, солидну ерудицију и добро образовање. На тај начин су хришћанству и православљу пришли многи истакнути философи, научници, културни делатници. Други се базира на анализи основних аргумената које свака религија мора имати као потврду божанске природе свог извора.

Хришћанство нуди велики број таквих аргумената (погледајте поглавље *Који је одговор хришћанства*). Међутим, током своје историје оно је претрпело многе расколе, а сваки од издвојених праваца претендује на истинитост. Тренутно постоје три главне конфесије: православље, католицизам и протестантизам. И једино минуциозна анализа сваког појединачног од тих учења може дати коначан одговор на питање: које од њих је право хришћанство? (Види даље поглавље *Зашто православље*).

3. Међутим, пуко рационално прихватање Православља, без познавања светоотачких основа духовног живота, без чврсте одлуке да се живи по савести, у духу јеванђелских заповести, а не просто у складу са такозваним општељудским моралом (који се односи само на најелементарнија кршења општеприхваћених норми понашања), не даје човеку могућности да доживи и разуме ко је Бог. О томе које су то заповести налазимо готово на свакој страници Јеванђеља. Оне су јасно очитују у начину понашања Христовом, посебно у Његовим искушењима у пустињи, где га је кушао ђаво, на Тајној вечери, у Гетсиманском врту, на Крсту. Многе од тих заповести су детљано дате, чак и у поређењу са старозаветним јеврејским заповестима, у Јеванђељу по Матеју (видети главе 5-7). И све се, на крају, своде на *две свете заповести* – смирење и љубав.

Искуство светих подвижника нас учи да је немогуће стећи праву љубав без смирења, без спознаје своје греховности, искреног покајања због немоћи да се своји греси искорене. Смирење се стиче кроз борбу са свакојаким грехом што се у души јавља, кроз принуђавање самог себе на живот по Јеванђеоским заповестима, кроз покајање и молитву који су предуслови да би се срце страсти ослободило. Јер само *чисти срцем ... Бога ће видети* (Мт 5, 8).

Немогуће је пронаћи хришћанског Бога без проучавања Новог Завета уз обавезна светоотачка објашњења његових истина вере, нити мимо духовног пута у њему уцртаног. Непосредно тумачње текста Новог Завета налазимо код Св. Јована Златоуста, Св. Теофана Затворника, Св. Василија Кинешемског, блаженог Теотилакта Охридског и других светих

отаца и благочестивог подвижника. Посебан значај за разумевање православље од стране савременог човека имају „Душекорисне поуке” аве Доротеја, дела Светога Игнатија (Брајчанинова), писма духовној деци Георгија Затворника, игуманије Арсеније (Себрајкове), валаамских старца – схиигумана Јована (Алексејева), игумана Никона (Воробјова).

То су они први кораци на путу ка Богу. Ипак, без њих тешко да у човеку може зародити оно што се се одиста може назвати хришћанском вером у Бога.

Шта је то религија. Основне истине религије

*Душа види истину Божију
према снази свога живота.*

Св. Исак Сириј

Религија, премда одувек иманентна човеку, ништа мање за многе је била малоразумљива. Један од разлога ове необичности је чињеница да о религији углавном суде по њеним спољашњим ознакама, а њену суштину изједначавају са њеним другостепеним елементима, или чак са извратњима те суштине (шта није заобишло нити једну једину религију).

Стога питање шта је то религија, које су њене основне, а које неважне карактеристике је врло релевантно питање.

Религија има две стране: спољашњу – видљиву са стране, и унутрашњу која се открива верујућем човеку који живи у складу са духовним законима и етичко-моралним нормама.

Споља гледано религија је, пре свега, одређени светонадзор који има конкретне постулате (истине) вероучења о Богу, човеку и свету, као и своје етичко-морално учење.

Основна истина религије је учење о духовном, савршеном, личном Началу, Творцу човека и целог света – о Богу који увек активно реагује на духовно и етичко-морално стање човека. Ова истина у различитим религијама задобија различите форме, има различит садржај, у различитом степену је очигледна: у монотеистичким (вера у јединога Бога), политеистичким (вера у многе богове), дуалистичким (вера у два божанска начала: добро и зло).

Хришћанство је открило нова, до тада непозната својства Бога: да је *Бог љубав* (1 Јн 4, 8), наш *Отац* (Мт 6, 8–9), Којим *живимо, и крећемо се, и постојима* (Дела 17, 28), савршени Идеал добра, истине и лепоте. Духовно сједињење са Њим је коначни циљ човекових тежњи и највеће човеково добро.

Друга по значају истина религије јесте учење о човеку који поседује не само тело већ и *душу* која је ослонац ума, срца (органа осећања) и воље. О човеку који је способан да ступи у комуникацију са духовним светом, са Богом. Специфична хришћанска истина је учење које каже да је човек *подобје Божије*, Његова најузвишенија творевина која је призвана да досегне најузвишеније стање – обожење.

Учење о могућности и неопходности откривења од Бога дато, које учи човека правилној вери, духовном и етичко-моралном животу, представља још једну истину религије.

Врло важна истина религије је вера у постојање *надприродног* света,³⁰ анђела и демона (злих духова) који у одређеним условима могу утицати на човека, помажући му или, напротив, наносећи му штету.

Истина о *животу душе после смрти* и пролажења кроз тамошња страдања или блаженства у зависности од тога какав је био овоземаљски живот такође је део минимума религиозног учења. У хришћанској религији један од најважнијих догмата је учење о свеопштем *васкрсењу* и вечном животу човека у целости а не само његове душе.

Религија не може постојати без *култа*, тј. без спољашњих форми изражавања религиозних веровања и осећања: жртвеника, храмова, свештених предмета, обреда и слично. Све је то органски и логично повезано са основним истинама религије.

Религија увек има друштвени карактер и у том смислу њен обавезни атрибут је већа или мање развијена *организација* (цркве) – са одређеном структуром, правилима живота итд.

Суштину религије чини учење о Богу и условима духовног сједињења човека са Њим. То сједињење верујући достиже једино уколико живи правилним духовним животом,

---

³⁰ Значајан истраживач религије Тејлор (XIX в.) је писао: «Веровање у битије вишечувственог мира составляет минимум религии, без которого немислима никакая религия». Цит. по: *Рождественский Н.П.* Христианская апологетика. СПб., 1893. Т. 1. С. 141.

тј. уколико извршава правила и моли се. Кроз молитву човек доживљава лични сусрет са Богом. Без молитве то није могуће, и верник остаје без Бога. О безусловној неопходности молитве као најважнијег услова сједињења човека са Богом и постизање суштине религије нам говори и сама етимологија речи „религија” која потиче од латинског глагола religare, што ће речи „сјединити се, повратити изгубљену везу”.

Да ли је човек без религије постојао?

*Погледајте лице земље:
нећете наћи ни једну људску заједницу
без вере у Божанство.*

Плутарх

Библијски одговор на ово питање је познат: први људи су директно комуницирали са Богом, и та комуникација, премда у доста слабијој и измењеној форми, траје током целе потоње историје човечанства. Наука не зна ни за један древни народ или племе без религије. Атеизам као друштвена појава настао је тек пре неколико стотина година и данас овај поглед на свет дели ни трећина житеља земљине кугле.

Питање о времену настанка религије непосредно је повезано са проблемом настанка самог човека. И премда коначног научног одговора нема, неоспорна је чињеница да за човека без религије (*Homo sapiens*), а не за неке хипотетичке хуманодине облике, наука не зна.

Када је реч о истраживањима на ову тему, посебну пажњу привлаче мишљења совјетских антрополога којима није био циљ да на било који начин бране библијско учење о онтолошкој религиозности човека.

Настанак човека, *Homo sapiens*, према подацима савремене науке може се повезати са неких 40 хиљада година уназад.³¹ Академик РАН Н. И. Дубињин је писао: “Током 10–15 милиона година остварен је гигантски напад од животиње ка човеку. Овај процес је био

---

³¹ Датум 5508(9) година од стварања света (и човека) до Рођења Христовог, која се често среће у црквеној линтератури, нема никакво библијско утемељење. Он има чисто симболички карактер. Види нпр. радове професора Московске духовне академије С. С. Глагољева «Прошлое человека». Сергиев Посад, 1917.

пропраћен унутрашњим ерупцијама еволуције од којих се најзначајнија ... догодила пре 30–40 хиљада година када је и настао савремени човек”.³²

Нешто слично тврди и председник Америчке асоцијације антрополога, светски познати стручњак у области истраживања предисторијског човека, професор Вилијам Хауелс: „Негде пре 35 хиљада година пре нове ере неандерталци су изненада уступили место људима асполутно савремене физичке конституције, који се, у суштини, ничим не разликују од данашњих европејаца, осим што су имали јачу телесну грађу”.³³

Занимљиво је и то шта кажу научници о религиозности човека из времена које етнографија досеже. Совјетски религиолог С. А. Токарев сматра да код „неандерталца, који је живео у време мустеријанске културе (пре око 100–400 хиљада година) и који је имао релативно развијену свест, владао почецима људског говора, налазимо и почетак религије”.³⁴ Постојање религиозности човека из времена орињачке и сотилеријске (40–20 хиљада година) и магдаленијен (15–8 хиљада година) културе, односно код савременог човека – *Homo sapiens*-а нико не доводи у питање. Совјетски научник В. Титов је писао: „Према археолошким истраживањима, пре отприлике 30–40 хиљада година завршен је биолошки развој човека и настао је савремени човек. Први остаци костију модерног човека откривени су у Француској, у близини Кромањона. На основу локације налазишта, овај човек је назван кромањонцем. Археолошка истраживања кромањонских локалитета дају богат материјал који говори о релативно сложеним верским идејама кромањонаца”.³⁵

И многи други наши (руски, *прим. превод.*) научници, као и већина страних, деле то мишљење (нпр. познати етнограф В. Шмит, проф. К. Блејкер итд.). Истакнути совјетски религиолог В. Ф. Зибковец, пишући о овом проблему, резимира на следећи начин: „Настављају се дискусије по питању религиозности неандерталаца између совјетских научника. А.П. Окладников, П.И. Борисовски и други сматрају да су гробна места

---

³² Дубинин Н. П. Социальное и биологическое в современной проблеме человека // Вопросы философии. 1972. № 10. С. 53.

³³ Курьер. 1972. № 819, С. 12. См. также: Человек // БСЭ. 3-е изд. М., 1978. Т. 29. С. 50–54.

³⁴ Происхождение религии // Краткий научно-атеистический словарь. 2-е изд. М., 1969. С. 565.

³⁵ 5 Титов В. Е. Православие. М., 1967. С. 301

неандерталаца доказ њихове религиозности”.³⁶ Односно, међу научницима нема јединственог мишљења само по питању религиозности неандерталаца, о религиозности *Homo sapiens*, односно самог човека, јасно је једно: наука не познаје никакво његово предрелигијско стање!

Да ли су такозвани преци човека (јавански човек, пекиншки човек, атлантропи, хајделбершки човек, гигантопитекуси, аустралопиткуси, парантропуси и други, њих је безброј) имали религију или не, питање је, у суштини, неважно све док се не утврди степен њихове „очовечености”. А ако ова хуманоидна створења, која нису поседовала разум и друга својства човека, нису имала религију, онда ће ова чињеница мало кога изненадити, у истој оној мери колико би изненадило одсуство религије код савремених орангутана и горила.

Међутим, претпоставимо да су сви ови “-тропи” и “-текуси” били протољуди. Постоје ли основе рећи да они нису знали за религију. Нема. Тврдње В. Ф. Зибковца да „преко неких пројекција... етнографија може досегнути до епохе мустеријан... коју од нашег времена дели отприлике 100–150 хиљада година”³⁷ и С.А.Токарева да је „неандерталац, врло могуће, већ имао зачетке религиозна уверења”, то сасвим убедљиво потврђују.

Истовремено, Зибковец наводи важну историјску чињеницу: „Историја класног друштва дуга је највише шест хиљада година”,³⁸ бришући тиме једну од популистичких атеистичких тврдњи да су религију креирали идеолози класног друштва као оруђе за поробљавање нижих слојева становништва. Уосталом, према истим изворима, религија постоји најмање 30–40 хиљада година!

У каквог су Бога веровали први људи

---

³⁶ *Зибковец В. Ф.* Человек без религии. М., 1967. С. 161.

³⁷ *Op. cit.* стр. 78.

³⁸ *Op. cit.* стр. 110.

Каквом Богу се поклањао Homo sapiens: сунцу или “Сунцу правде” – јединоме Богу? Наука о томе ништа не говори.

Најдревнији сачувани трагови извора европске цивилизације за које знају археологија и етнографија јесу остаци сакралне архитектуре на Малти (IV–II хиљада година пре н. е.), у вези са којом немамо сачуване никакву писменост. Од Минојске до Микенске цивилизације (III–II хиљада година прен. е.) до наших времена сачували су се само записи из свакодневног живота и неколико недешифрованих текстова, тако да о карактеру религиозних веровања тога времена можемо само нагађати.

Индијске веде, чији настанак се везује (најдаље) за почетак другог миленијума пре нове ере, говоре о Богу и боговима. При томе старији текстови (на језику пали), како сматрају многи истраживачи, ближе су монотеизму (једнобожју), док су они настали касније (санскритски) ближе политеизму (многобожју) и пантеизму (поистовећивање Бога са светом).

До сличних закључака се долази и проучавањем религиозних извора других цивилизација: асирско-вавилонске, кинеске, америчке и других. Иза политеизма који лежи на површини, истраживачи често проналазе очигледне трагове протомонотеизма (првобитног веровања у једног Бога).³⁹

Сачувани писани извори историје религија на тлу Европе појављују се веома касно - тек са Хомеровом *Илијадом*, односно отприлике негде у VIII до VII века пре нове ере.

Међутим, најстарији датирани споменик религиозне књижевности на свету – корпус текстова из пирамиде краља Унаса (средина XXIV века пре нове ере) у Египту – директно говори о јединственом Творцу „видљивог и невидљивог света” Атуму-Ра.⁴⁰

---

³⁹ Види нпр.: *Покровский А. И.* Библейское учение о первобытной религии. Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 1901; *Хрисанф (Ретивцев), архим.* Религии древнего мира в их отношении к христианству. СПб., 1873, 1875. Т. I–II; *Светлов Э.* Магизм и единобожие. Брюссель, 1971. (См.: Прим. и Краткая библиография). Наиболее основательное исследование у этнографа В. Шмидта в его 12-томном труде «Der Ursprung der Gottesidee (Происхождение идеи Бога)». Münster, 1912–1955.

⁴⁰ Види.: *Зубов А. Б.* Победа над последним врагом // Богословский вестник. 1993. № 1.

Хришћанско гледиште се заснива на сведочанству Библије, која каже да су први људи директно комуницирали са једним Богом. Она каже да су веру у Њега сачували Аврам (2000 година пре Христа) и његови директни потомци. Заповест да се поштује један Бог је прва међу десет основних Мојсијевих заповести (XVI век пре Христа) и понавља се виšekратно у текстовима како Старог, тако и Новог завета.

Објективна основа за прихватање библијских доказа јесте чињеница да су веродостојност Библије, као једног од најстаријих историјских писаних извора, потврдиле многе научне, а пре свега археолошке студије.⁴¹

На основу овога можемо са великом сигурношћу говорити о монотеизму – вери у Једног Бога – као првобитној религији људи, која је потом, из низа разлога, постепено деградирала у различите облике тзв. народних (паганских или природних) религија, веровања и сујеверја.

Шта је изазвало ову деградацију и како је она утицала на појаву нових религија?

Како су настале друге религије

*Јер кад познаше Бога,
не прославише га као Бога,
нити му захвалише,
него залудјеше у својим умовањима,
и потамње неразумно срце њихово;.*

Рим 1, 21

Као главни разлог, који је условио нестанак монотеизма и појаву политеизма и других верских и псеудорелигијских веровања, Библија наводи морални пад у приватном и друштвеном животу древних народа. Све већа жеља за задовољствима, богатством и влашћу над људима, природом и вишим силама, укључујући и самог Бога, извитоперило је свест човека и отворила простор за развој најнижих страсти у њему, разних изопачености

---

⁴¹ Види., нпр., Керам К. Боги, гробници, учёные. М., 1960; Вулли Л. Ур халдеев. М., 1961; Церен Э. Библейские холмы. М., 1966.

(пример Содоме и Гоморе), претварајући га у духовно и морално болесно створење, неспособно за духовна искуства, за примање Бога.

Многи стари небиблијски аутори такође указују на проблем морала као као на главни разлог извитоперавања верских погледа људи. Цицерон је, на пример, писао: „Многи људи мисле о боговима на погрешан начин, али то је обично последица моралне покварености и изопачености. Међутим, сви су верују да Божанска сила и природа постоје”.⁴²

Као резултат моралног и духовног пада људи, лик јединог Бога поприма карактер овоземаљског владара, чији су „слуге” (анђели, демони, свештеници, хероји) били задужени за различите аспекте људског живота и чији је однос према човеку првенствено утицао на његов спољашњи, материјални живот. Једини Бог је постепено бледео у главама људи. Помисао на Њега је чилела. Уместо Њега богови су постале Његове „слуге” којима је народна имагинација населила небо и земљу. Тако су настала разна народна (паганска) веровања са својим специфичним представама о боговима и скривеним силама – политеизам, анимизам, астрологија, шаманизам, окултизам – што је на крају довело до атеизма и директног сатанизма. Не малу улогу у томе су одиграле појединачне личности (као што су Буда, Конфуције, Зороастер) које су обликовале (и реформисале) верске погледе читавих народа.

Истовремено, идеја о једном Богу никада није напустила људску свест. Остала је основна истина старозаветне јеврејске религије (чије је оснивач Мојсије), која је постојала до Христовог доласка;⁴³ Хришћанства (које оснива Исус Христос) и ислама, који је настао 600 година после њега (оснивао га је Мухамед).

Да ли је исти Бог у свим религијима?

*Ако ти неко каже: ова и друга вера од Бога су,
реци му: зар је Бог двојеверан?
Преподобни Теодосије Печерски*

---

⁴² Цицерон. О природе богов. Цит. по: Кудрявцев В. Начальные основания философии. Серг. Посад, 1910. С. 176–177.

⁴³ Јудаизам који је настао на њеној основи је нова религија и тешко је говорити о лику Бога у јудаизму због фундаменталне противречности у различитим токовима јудаизма.

У савремено доба све већих екуменских и међурелигијских контаката све већу егзистенцијални значај има питање да ли се у различитим религијама истом Богу поклањају. Јер очигледно је да би јединство Бога којег они исповедају значило и суштинско јединство самих религија, њихову истозначност. Ова идеја о јединственој светској религији у овом тренутку се интензивно усађује у свест људи. Екуменистички покрет га активно промовише у сфери међухришћанских односа.

Озбиљан корак ка глобалној имплементацији ове идеје на међурелигијском нивоу представља конференција верских поглавара „Светски дан молитве за мир”, коју је организовао папа Јован Павле II 1986. године у граду Асизију (Италија). Тада је овај догађај без преседана окупио многе представнике светских религија: од далај ламе до кентерберијског архиепископа, од папе до митрополита Православне цркве, укључујућу и Руску православну цркву. Прва конференција је била почетак низа сличних састанака који се одржавају једном годишње у различитим градовима Европе и Америке.

Међутим, очигледно је да ова идеја води људску свест у верску равнодушност, губитка једног од најважнијих духовних подстицаја – трагања за правом вером. Озбиљну опасност од поништавања разлика између религија (и култура) представља модел такозваног мултикултурализма, који је настао у Сједињеним Државама и који је усвојила Западна Европа. Овај концепт доводи до практично потпуног губитка идентитета код оних религија чију основу чине доктринарне истине. То су, пре свега, хришћанство и ислам.

Наравно, поставља се питање: има ли ова идеја своје утемељење?

Да не помињемо дубоке принципијелне разлике поимања Бога у монотеизму и политеизму. И у монотеистичким религијама представа Бога је далеко од једнородне. И овде постоје значајне разлике у поимању Њега.

Принципијелне разлике видимо између других религија и хришћанства. Хришћанство учи да један је Бог тројичан: Отац, Син (Логос) и Дух Свети; Логос, друга Ипостас, бива оваплоћена; човечанство бива спасено Крстом, смрћу и Васкрсењем Христовим. Ништа слично не налазимо ни у јудаизму ни у исламу, и не само да не налазимо, већ, како је писао апостол Павле, *ми проповиједамо Христа распетог, Јудејима саблазан, а Јелинима лудост* (1 Кор 1, 23).

На шта указују ове разлике у учењу о Богу?

Иако Бог јесте Дух, и Он је изнад сваке дефиниције, но поклоњење Њему захтева Његов *конкретан лик* (појмовни, морални, симболички, иконографски), који би дефинисао не само доктринарни и духовно-морални садржај религије, већ и живот верника у целини. Дакле, свака религија има своју представу Бога, и управо та представа Бога јесте њен Бог. То јест, свака религија има свог Бога, и сви су веома различити.

Тако, апостол Павле самог Христоса назива *иконом Бога невидљивога* (2 Кор 4, 4; Кол 1, 15), *обличјем Божијим* (Флп 2, 6), *сјајем славе и обличјем бића Његовог* (Јевр 1, 3). И насупрот томе, о паганима он пише да они *замијенише славу бесмртнога Бога подобјем смртнога човјека и птица и четвороножних животиња и гмизаваца. ... замијенише истину Божију лажју, и више поштоваше и послужише твари него Творцу* (Рим 1, 23–25). У Старом Завету читамо и ово: *Али се Израил угоји, па се стаде ритати; утио си, удебљао и засалио; па остави Бога који га је створио, и презре стијену спасења својега. На ревност раздражише га туђим боговима, гадовима разгњевише га. Приносише жртве **ђаволима, не Богу*** (5 Мој 32, 15–17).

Испоставља се да, подавши се страстима, бог могу бити приписана сатанска својства, и тада поклоњење ђаволу постоје суштина дате религије. На то је упозоравао апостол Павле: *што незнабошци жртвују, демонима жртвују, а не Богу; а ја нећу да сте ви заједничари са демонима* (1 Кор 10, 20). Јер нема никакву *сагласност Христос са Велијаром?* (2 Кор 6, 15).

Дакле, постаје јасно да идеја о једном Бога у свим религијама није само погрешна већ је и суштински преварна и директно води замени Христа Његовом супротношћу - антихристом. То фактички води ка уништењу свих религија, а пре свега хришћанства, и тријумфу религије по којој свако може да верује како хоће, али само у границама царства „овоземаљског раја”.

Међутим, мора постојати лик Бога који јесте откровење Самог Бога?

Какав одговор даје хришћанство

Ја јесам пут, истина и живот.

Јн 14, 6

Да би потврдила своју истинитост свака религија мора поседовати аргументе који би указивали на њено Божанско порекло и на натприродан карактер њених истина.

Хришћанство нуди низ таквих аргумената.

1. ИСТОРИЈСКИ АРГУМЕНТ

Настанак хришћанства, а посебно његов опстанак у условима ужасних прогона, и даље је загонетка. Чак и тако ауторитативан истраживач-атеиста као што је Ф. Енгелс тим поводом пише: „Хришћанство... је настало у Палестини, потпуно непознато како”.⁴⁴

Зашто је непознато?

Одговор на питање порекла хришћанства је апсолутно научно и историјски јасно утемељено, потврђено великим бројем извора. Ове изворе чине, превенствено, књиге Новог завета: укупно 27 књига осморице аутора који су били непосредни очевидаци догађаја које описују. Осим тога, то су и сведочанства апостолских ученика (I–II век) и ученика последњих – старих хришћанских писаца Цркве (II–III век пре нове ере).

Садржај свих ових извора може се свести на следеће основне постулате: у Јудеји се појавио учитељ по имену Исус, звани Христос. Одликовала Га је изузетна светост живота. Он је био Месија ког су обећали древни јеврејски пророци. Исус Христос је посведочио своје месијанство невероватним чудима, жртвеном смрћу на Крсту, чудесним Васкрсењем и аутентичним учењем о свим најважнијим питањима вере.

Основне историјске податке, које налазимо у овим хришћанским изворима, потврђују и „неми сведоци” као што су хришћанске катакомбе, сликовне представе, новчићи, који јасно говоре о времену (прва половина I века) и особеностима настанка хришћанства.

Сведочанства ових споменика у потпуности потврђују писани записи нехришћанских историчара тог доба. Ови извори, углавном непријатељски интонирани према новој религији, посебно су важни будући да одбрана хришћанства није била у интересу њихових аутора.

---

⁴⁴ Маркс К., Енгелс Ф. О религии. М., 1955. С. 160.

Најстарија од ових прибелешки о Исусу Христу је, по свему судећи, писмо сиријског философа Мара Бар Серапиона свом сину, написано у заточеништву крајем I - почетком II века. У њему Серапиона назива Христа мудрим Царем, Кога су Јевреји погубили и Који није умро „захваљујући новим законима које је утврдио”.⁴⁵

Занимљиво сведочанство о Христу оставио је чувени римски државник и научник Плиније Млађи (62–114 н.е.) у свом писму цару Трајану. У том писму Плиније, између осталог, пише да су се хришћани „обично окупљали у одређене дане пре него што би свануло; славословили су, смењујући једно друго, Христа као Бога и заклињали се да неће чинити преступе, већ да ће се уздржавати од крађе, пљачке, прељубе, кршења дате речи и предаје онога што им је поверено.”⁴⁶

Важно сведочанство о Христу садржи прича највећег римског историчара Тацита (55–120 н.е.) о пожару у Риму (64), који се догодио за време владавине цара Нерона (54–68 н.е.). У овој причи он пише да је „Христа, од чијег имена потиче овај назив (хришћани), погубио у време Тиберија прокуратор Понтије Пилат; неко време потиснуто, ово штетно сујеверје је поново почело да се јавља, и то не само у Јудеји, одакле је дошла ова пошаст, већ и у Риму”.⁴⁷

Не мање занимљив податак налазимо код чувеног римског историчара Светонија (70–140 н.е.), који у свом делу „Животи дванаест цезара” бележи да је цар Клаудије (41–54 година н.е.) „ Јевреје, које је Хрест подстицао на буну, протерао из Рима.”⁴⁸ О овој наредби извештава се и у књизи Дела апостолских, где се каже да је апостол Павле, дошавши у Коринт, тамо затекао прогнане Јевреје. О овој наредби читамо у књизи Дела апостолских где читамо да је апостол Павле, стигавши у Коринт, срео тамо прогнане Јевреје *јер бјеше заповједио Клаудије да се сви Јудејци удаље из Рима* (18, 2).

---

⁴⁵ Барниколь Эрнст. Жизнь Иисуса в плане истории нашего спасения. Галле, 1958. стр. 72. Види такође: Аверинцев С. С. Стоическая житейская мудрость глазами образованного сирийца предхристианской эпохи (увещательное послание Мары Бар-Серапиона к сыну) // Сб. Античная культура и современная наука. М.: Наука, 1985. стр. 67–75.

⁴⁶ Письма Плиния Младшего. М.; Л.: Академия Наук СССР, 1950. Кн. X. Письмо 96. С. 343–345.

⁴⁷ Тацит П. Анналы. Л., 1969. Кн. 15. С. 298.

⁴⁸ Светоний Г. Жизнь двенадцати цезарей. М., 1966. Кн. 5. С. 140.

Јеврејски историчар Јосиф Флавије (37–100 година н.е.) оставио је драгоцену сведочанство о Исусу Христу. У свом делу „Јудејске старине”, написаном око 93. године, он, између осталог, пише: „У то време⁴⁹ живео је Исус, мудар човек, Који се тешко може назвати просто човеком, јер је чинио дивна дела, учитељ таквих људи који су истину прихватили са радошћу... Он је био Христос. А након што Га је Пилат, на пријаву овдашњих утицајних људи, осудио на крсну смрт, нису Га напустили они који су Га раније волели. Поново им се јавио жив трећег дана, као што су пророци Божији предсказали о овим и многим другим делима које се односе на Њега. И до данас није нестао род хришћана званих Његовим именом.”⁵⁰

Овде Јосиф Флавије (у књизи бр. 20, глава 9) пише и о апостолу Јакову: „Првосвештеник Ана сазва суд и суочи са њим брата Исусовог, званог Христос, по имену Јаков [уп.: Гал 1:19] и неке друге који бејаху оптужени да су закон прекршили, те нареди да их каменују.” Пише о Јовану Крститељу, називајући га „праведним човеком”, и о његовом погубљењу које учини Ирод. Истовремено, Јосиф Флавије додаје да је погибија војске Иродове, која се догодила убрзо након тога, била „Божја казна Ироду за Јованову смрт” (књига бр. 18, поглавље 5, 2).

Ова писана сведочанства показују колико су неистините биле изјаве такозване митолошке школе настале у Француској и пропаганде совјетског атеизма, која су Христа прогласили митом.

Међутим, главна снага историјског аргумента који потврђује Божанско порекло хришћанства лежи у необјашњивости очувања хришћанства у условима скоро тровековне смртне претње сваком оном ко исповеда Христа. Брутални прогон хришћана почео је распећем самог Христа које учинише Јевреји.⁵¹ Тада је из потпуно несхватљивих разлога Рим, ког је одликовала потпуна слобода вероисповедања, донео казнене законе против хришћана.

---

⁴⁹ У време Понтија Пилата.

⁵⁰ *Флавиј И.* Иудејские древности. СПб., 1900. Кн. 18. С. 300

⁵¹ *А у тај дан постаде велико гоњење на Јерусалимску цркву, ... Савле је пустошио цркву, улазећи у куће и силом одвлачећи људе и жене предаваше их у тамницу* (види: Дап 8-9). Види и: *Сергий Мансуров, свјец.* Очерки из историје Цркве // Богословские труды. М., 1971. № 6.

Хришћани беху проглашени за следбенике недозвољене религије (“*religio illicita*”) и беше објављено “да, у принципу, подлежу кажњавању”.⁵² Резултат свега су била стравична јавна погубљења хришћана на територији целе империје. Били су јавно мучени, осуђивани и препуштани дивљим зверима да их на комаде растргну у циркуским аренама, разапињани на крстовима, преливани катраном, везивани за стубове по парковима и спаљивани у сумрак итд. О томе су писали највећи римски историчари тог времена : Плиније Млађи, Светоније, Тацит.

Чувени хришћански мислилац и апологета Јустин Филозоф († 165) сведочи да је било довољно да човек за себе каже да је хришћанин, па да га истог трена осуде на смрт.⁵³ Други велики апологета Тертулијан († 220) је забележио: „Свака провинција, сваки град има своје богове... слобода савести је одузета само нама”.⁵⁴ За хришћане право на постојање није важило.

Међутим, шта видимо? Многи људи су, упркос свим овим страхотама, примали хришћанство и били спремни на муке и смрт. Ниједна друга религија на свету током свог постојања није дала толико милиона мученика за своју веру! Јустин Филозоф је написао: „Нико није толико веровао Сократу да би био спреман да умре за његово учење; напротив, Христу, Кога је делом познао и Сократ..., веровали су”!

Како разумети ову невероватну и јединствену чињеницу у историји светских религија? За то не постоје логички или историјски утемељена објашњења.

Остаје да се призна да је разлог очувања и ширења хришћанства у овим невероватним условима може бити само нешто што надилази границе природних феномена, али што недвосмислено сведоче многобројни очевици из тог времена. То су бројне задивљујуће наднаравне чињенице: исцељења неизлечивих, хромих, глувих, слепих, губавих и других болесника, тренутно стицање знања страних језика, невероватне духовне и моралне промене код оних који би прихватили хришћанство – таква чуда су пратила проповеди апостола и њихових ученика. Ова изузетна дела видели су и чули многи широм царства (видети Јев 2:4). Из свега овога постаје јасно зашто су, упркос претњи окрутном

---

⁵² *Болотов В. В.* Лекции по истории древней Церкви. Т. II.

⁵³ *Иустин Философ, св.* Разговор с Трифоном Иудеем. § 96.

⁵⁴ *Тертуллиан.* Апология, XXIV.

смрћу, многи људи прихватили хришћанство, да би оно 313. године коначно добило слободу.

Игуман Никон Воробјов († 1963), који је 30-х година пострадао за веру, доспевши у логор, забележио је: “Надајући су у Њега [Христа], апостоли су све поднели и победили свет – невелико стадо оваца победило је непребојив чопор вукова. Зар то није доказ силе и промисла Божијег?”⁵⁵

Одиста, признавање да је Исуса Христос не само Чове већ и Бога објашњава како је Његова религија могла опстати на само у Римској империји већ и потом у многим другим земљама, између осталог и у совјетској Русији.

2. Доктринарни аргументи истинитости хришћанства

Хришћанство представља сушту супротност у односу на све религије које су постојале пре њега.⁵⁶

Ф. Енгелс

Хришћанство је, ступивши на историјску сцену, заиста представљало апсолутну супротност у односу на све претходне религије по свим важним питањима. Све хришћанске истине: о Богу-Љубави, Тројици-Богу, Логосу – другој Ипостаси Божијој, Његовом оваплоћењу; о човеку, његовом духовном животу, његовом спасењу распетим и васкрслим Христом итд. – јединствене су по свом садржају. Оно се дубоко разликује и од старозаветне јеврејске религије и од свих других религијских и филозофских учења тог доба. Ово мноштво суштински нових и задвиљујућих религиозних идеја тера да се нехотице запитамо како и где их је могао докучити неуки Син дрводеље (видети Јн 7:15; Мт 13:54–55) и Његови ученици - људи неучени и прости (видети Дап 4:13)? Код најпознатијих мудраца тог времена не налазимо ни наговештаје таквих мисли. Ко је тај Исус и шта је извор Његових задивљујућих и потпуно нових прозрења и откривења?

---

⁵⁵ Никон (Воробъѣв), игум. Письма о духовной жизни. М.: Благовест, 2013

⁵⁶ Мысли Маркса и Энгельса о религии. М.: Атеист, 1955. С. 60.

Размотримо оне најважније, оне које се односе на главну истину религије - учење о Богу.

Опште напомене

*Када говорим о Богу, налик сам ослепелом лаву
који у пустињи тражи извор воде.*

Масимилијан Волошин

Код знаменитог старогрчког филозофа Платона (†347 пре Христа) налазимо: „Једноставне ствари не подлежу дефинисању. Заиста, сложена ствар се некако може дефинисати тако што ће се именовати својстава која је чине. Једноставна се могу разумети тек пошто се очима својим види. Како, на пример, можете објаснити неке шта је то црвена боја или укус слатког ако се он никада са њима није сусрео? Очигледно, само на један начин – он се са њима мора срести, пробати их, јер никакве речи овде не помажу.

Хришћанска религија учи о Богу као примарној Једноставности, Он је, на старословенском, Биће *једноставно*. Дакле, било која реч о Њему, било каква дефиниција Њега биће недостатна. А сва имена и својства Божија која се наводе у Светом Писму и богословској литератури нису ништа друго до неки овоземаљски аналог Његових неизрецивих својстава. Јер Он је Дух, а не неко биће саздано од најтананије материје, и стога се не може описати помоћу језика и појмова из нашег свакодневног искуства. Преподобни Симеон Нови Богослов (X век) је писао: „Ја... оплакивах род људски, јер, тражећи непобитне доказе, људи се служе појмовима, стварима, речима и мисле да ствари, и речи и мисле да осликају Божанску природу – природу коју нико од анђела или људи није могао нити да види, нити име да јој да.”⁵⁷

Међутим, упркос томе што се својства Бога не могу тачно описати, ипак је апсолутно неопходно имати праве смернице да би се она могла разумети, јер у супротном човек губи могућност било каквог односа са Богом и идеал свог моралног и духовни живот. Стога се у хришћанству Бог открива као Љубав, Разум, Личност, Правда, Светост. Ове и друге позитивне карактеристике Бога потврђују да Бог није зао, није неистина, није мржња, па је

---

⁵⁷ Симеон Новый Богослов, *прп.* Божественные гимны. Сергиев Посад, 1917. С. 272.

човек у стању да јасно разликује истину од лажи, добра и зла итд. Иначе се губе сви морални оријентирани у животу и може се доћи до онога о чему је писао Д.Мережковски:

*И зло, и добро... – пута два,
Којим ћете поћи свеједно је.
Ка истом циљу воде оба.*

Но хришћанство својим учењем о Богу одлучно тврди: не, није „свеједно куда идеш”!

Код једног од светитеља – Григорија Паламе (XIV век) – налазимо дивну реченицу, која укратко и језгровито открива још једну страну хришћанског учења о Богу и природи Његове везе са светом. Свети Григорије је писао: „Бог постоји и назива се природом свих ствари, јер Њему је све причасно и постоји својим учешћем у тој причасности, али не причасности Његовој природи, него Његовим енергијама”. Ова мисао истиче две важне карактеристике Бога.

Прво, Бог је неодељив и неотуђив од природе света и човека, јер све постоји захваљујући причасности Њему. Друго, ова причасност света Богу не значи да је свет исте природе и једносуштан са Богом. Сада постаје јасно зашто хришћанство не прихвата деизам,⁵⁸ који потпуно одваја и отуђује Бога од света и чини свет који нас окружује бездушним предметом људских потрошачких интереса. Хришћанство одбацује и пантеизам, који Бога поистовећује са светом, одбацује личност у Њему и отвара простор да се Он појми као нека безлична окултна (скривена) сила која се може користити зарад сопствених интереса. Управо тако настају различите врсте шаманизма, враџбина, магије, секташтво и томе слично, који извитоперују човекову свест, његову психу, цео његов живот.

Бог је љубав

Хришћанско учење о Богу не само да се разликује од многих ранијих идеја о Њему, већ и уздиже поимање Њега на највиши ниво људске свести. Бог у хришћанству није као у другим религијама, где се Он назива највишим Разумом, Творцем, Владаром света,

---

⁵⁸ *Деизам* (од лат. Deus: Бог) – учење које говори о Богу као Творцу Васељене, али одриче Његов промисао о свету и човеку.

праведним и милостивим Судијом. Он је Љубав. Апостол Јован Богослов директно пише: *Бог је љубав* (1 Јн 4, 8). У Јеванђељу које је он написао читамо: *Јер Бог тако завоље свијет да је Сина својега Јединороднога дао, да сваки који вјерује у њега не погине, него да има живот вјечни. Јер не посла Бог Сина својега на свијет да суди свијету, него да се свијет спасе кроз њега* (Јн 3, 16-17). Добровољни Крст Христов потврдио је сву силу ове љубави.

Међутим, како у овом случају разумети изразе које непрестано срећемо у Светом Писму и код Светих Отаца о Богу који суди, љути се, кажњава и који је милостив? На ово одговарају Свети Оци. Тако свети Јован Златоусти, у чијим се проповедима може наћи безброј исказа о гневу, тузи и другим „осећањима” Божијим, када открива догматско учење о Њему, директно каже: „Када чујете речи „бес “ и „гнев” у односу на Бога, онда под њима не разумејте ништа људско: то су речи снисхођења. Божанском је страном било шта слично; тако се каже како би се приближило разумевању мање суптилних људи”.⁵⁹ Слично пише и свети Григорије Ниски: „Да је безбожно сматрати природу Божију подложном било каквој страсти задовољства, или милосрђа, или гнева – то нико неће порицати, чак ни они који мало пазе на познање истине Суштаствености”.⁶⁰ Монах Касијан Римљанин је чак рекао следеће: „Без хуле не може се Њему приписивати осећање гнева и јарости”.⁶¹

Хришћанско поимање односа Бога према човеку може се илустровати следећим примером. Отац строго говори детету да се не игра са шибицама. Али, авај, дошло је до пожара. Дете је спасено. Шта његов отац ради? Кажњава дете? Не! Дете већ има опекотине и плаче од болова. Отац састрадава са њим, лечи, говори му: „Издржи, драги мој, све ће проћи, само немој више то радити”. Тако се Господ односи према човеку који греша.

Јер греси су ране, различите тежине, којима човек, чадо Божије, повређује и кажњава себе. И Господ, као прави Отац и Лекар, и даље га љубећи, принуђен је да употреби одговарајућа средства како би исцелио његову душу и припреми га за живот вечни: болест,

---

⁵⁹ *Иоанн Златоуст, свт.* Беседа на Пс. VI.2 // Творения. СПб., 1899. Т. V. Кн. 1. С. 49.

⁶⁰ *Григорий Нисский, свт.* Провержение Евномия // Творения в 8-и частях. М., 1864. Ч. VI. С. 428–429.

⁶¹ *Иоанн Кассиан, прп.* Обзорение духовной брани. §85 // Добротолюбие. Свято-Троицкая Сергиева лавра, 1993. Т. 2. С. 55.

спољашње и унутрашње боли, недаће, велика страдања пред смрт итд. Међутим, ово није освета, није казна Божија за човека, већ лек Његове љубави.

За нехришћанску свест, чији је највиши морални принцип праведност, такву идеју је, можда, тешко прихватити. Међутим, шта пише, на пример, Свети Исак Сирин: „Милосрђе и праведност у једној души су исто што и човек који се клања Богу и идолима у истом дому. Милосрђе је супротно праведности. Праведност је нивелисање тачне мере: јер свакоме даје оно што заслужује... Али милосрђе је туга, коју је побудила благодат, и она састрадава са сваким: ко је достојан зла, не враћа му истим (злом), а ко је достојан добра, испуњава га њим (прекомерно)... Као што сено и огањ не могу да буду под истим кровом, тако не могу ни праведност и милосрђе у истој души ”.⁶²

Хришћанско учење о Богу-Љубави било је нешто потпуно ново у свету старих религија, и јеврејске и паганске. Али како се оно могло понићи код Исуса Христа, васпитаног по законима јеврејске вере у Бога, који је милостив према праведнима и осветнички настројен према грешницима? Ово је заиста тешко питање ако у Христу видите само праведног Јеврејина. Једино прихватање Њега као *Сина Божијег* (Матеј 14:33), као *иконе Бога невидљивога* (2 Кор. 4:4; Кол. 1:15) решава овај проблем.

Један и три

Credo, quia absurdum.
(Верујем јер је апсурдно).

Још једно ново и ни са чим упоредиво учење о Богу за религиозну и философску мисао тог времена налазимо у Јеванђељу. Исус Христос, као правоверни Јеврејин, који непоколебљиво исповеда једног Бога, одједном тврди да овај један Бог није личност затворена у Себи, већ да је у Својој суштини троипостасан – да има три Лица.

Ово су беспочетни Отац, Син (Логос-Реч) превечно рођен од Њега, и Дух Свети који вечно произилази од Оца. Три Ипостаси су јединосушне, стога имају једну љубав, један ум, једну вољу, једно делање, „једнотројичну благодат”, по речима Светог Василија Великог. Ово учење о апсолутном суштинском јединству са јасно израженим обележјем сваке

---

⁶² Исаак Сирин, св. Слова подвижнические. М. 1858. Сл. 89. С.599.

Ипостаси Бога задивљује својом дубином и не да се упоредити ни са чим се из целокупне светске историје вере. Потоња патристичка и философска мисао непрестано се враћа овој доктринарној истини, видећи је као основу за разумевање суштине бића.

Да би се некако схватило и разумело ово парадоксално учење о Светој Тројици, које је непроменљива истина хришћанства, служе се разним аналогијама.

На пример, код древних грчких мислилаца имамо концепт „атома” (грч. ατομος - недељив), за који су сматрали да је крајње једноставна, недељива честица, елементарни „део” структуре свих ствари на свету. Ово веровање је било важеће у физици све до XX века, када је откривено да се унутар „недељивог” атома, како се испоставило, крије читав свет. Ето какве се неочекиване тајне откривају када се дубље продре чак и у суштину материје.

Нешто слично се догодило и при познању природе Бога, када се Он у потпуности открио човеку и показао да је, будући један, по својој суштини Тројичан. Ово откривење је било неопходно да би човек могао схватити да Христос није ни само човек, ни само Бог који је узео обличје човека, него Богочовек, и да би могао схватити да Његов Крст и Васкрсење и Његово учење јесу спасење за све људе.

Учитељи Цркве, да би приближили разумевање истине о јединству Бога и Тројици Лица у Њему, наводе и друге аналогије. Тако, на основу чињенице да је човек подобје Божије, они указују на тројство човекове духовне природе и изражавају то на следећи начин. Преподобни Симеон Нови Богослов је рекао: „Твој сопствени дух је у свему твом уму, и сав твој ум је у свој речи твојој, и сва је реч твоја у свом твом духу, неодвојива и несливена. То је лик Божији. Као што је ум није ни више ни мање од душе, душа од ума, реч од ума и душе, тако ни Отац није више ни мање од Сина, Син од Оца, Свети Дух од Оца и Сина, већ су собезначални и једнаки по части”.⁶³ Свети Игњатије (Брјанчанинов): „Лик Тројице Божије је тројство људи... Наш ум је подобје Оца; наша реч је подобје Сина; дух је подобје Духа Светога... Ум не може постојати без мисли, ни мисао без ума. Зато свака мисао има свој дух ”.⁶⁴

---

⁶³ Богословские Труды. №17. М.: Изд. Московской Патриархии, 1977. С. 193.

⁶⁴ Игнатий (Брянчанинов), свт. Об образе и подобии // Сочинения. СПб., 1905. Т. 2. С. 128.

Учење о Богу Тројици није била реакција на идеје о божанским тријадама које су постојале у то време – дрводеља Исус ништа није знао о њима. Но ево шта се може уочити када се Његово учење упореди са тим идејама.

Хришћанство говори о Светој Тројици као о Једном Богу. Пагански концепти *тритеизма* и *триморфизма* говоре о три бога и о пројављивањима једног истог бога у три различите форме (облика).

Најраспрострањенији облик паганских тријада била је *породична тријада*, у којој постоје бог отац, богиња мајка и њихово бог дете. Али у хришћанској Тројици отац је тај који рађа, а не мајка, друга Ипостас је Син, а не богиња; трећа Ипостас, Дух Свети, непозната је незнабоштву. Све три Ипостаси Свете Тројице, за разлику од породичне тријаде, једнаке су по части, односно подједнако поштоване, будући да су једносушне.

Дакле, осим броја „три”, ове тријаде немају ништа заједничко са хришћанском Тројицом.

Нема потребе да се хришћанско Тројство пореди са тримуртијем у хиндуизму (Брахма је бог створитељ света, Вишну је бог заштитник света, Шива је бог разарач), између осталог и због тога што се та идеја појавила тек негде средином првог миленијума после Рођења Христовог.

Хришћанско учење о Тројичном Богу је јединствено у историји религија. Оно нема аналога ни у религиозној ни у филозофској мисли античког света. Ово је још једна чињеница која сведочи неземаљско порекло Христовог учења и Божанску природу Његове религије.

Христос – Бог и човек

И заиста велика је тајна побожности:

Бог се јави у тијелу.

1 Тим 3, 16

Критичари хришћанства говоре о религиозној митологији старих народа, у којој су честа оваплоћења богова, као извору хришћанске догме о Оваплоћењу. Међутим, о каквим оваплоћењима је реч у политеистичким религијама Грчке, Рима, Сирије, Феникије, Индије и тако даље?

Пре свега, за разлику од потпуне историјске аутентичности личности Исуса Христа, у паганским религијама богови ни на који начин нису повезани са историјом. Они имају митски карактер, односно представљају персонификовани израз одређених идеја: неба и мудрости (Атина), лепоте и љубави (Венера), вина и уживања (Дионис), трговине и прорицања (Хермес), рата (Марс) итд. Стога је бесмислено говорити о њиховим оваплоћењима и реинкарнацијама. Све то је игра маште у виртуелном простору у ком глумци мењају маске. Тако се Зевс, на пример, претварао у бика/вола, сатира, орла и златну кишу. Јупитер у змаја (крилата змија) итд. Митологија приписује боговима све људске страсти, како оне романтичне, тако и оним најсрамније, само у немерљиво већој мери. Кришна је, на пример, према једној легенди, имао осам жена и шеснаест хиљада конкубина, од којих је добио сто осамдесет хиљада синова.

Стога најауторитативнији идеолози атеизма не крију чињеницу да је хришћанство предложило фундаментално ново учење о оваплоћењу Бога, које антички свет није познавао. Тако је Ф. Енгелс тврдио да „последњи камен који је био уграђен у здање хришћанства била доктрина о оваплоћењу Речи која је постала човек као одређена личност и о искупитељској жртви Христовој на крсту зарад искупљења људских грехова. Како је овај последњи камен уграђен у стоичко-филозофске теорије, о томе нема поузданих извора”.⁶⁵ Исто налазимо и код једног од водећих совјетских идеолога атеизма, А. Рановича: „За нас није толико важно да укажемо на оно што је заједничко хришћанству и источњачким култовима, колико је важно да укажемо на оно по чему се они разликују; важно је утврдити које су специфичности хришћанства у поређењу са блиским му источњачким култовима. А то је учење о оваплоћењу”.⁶⁶

Заиста, та специфичност је унікална:

- Хришћанство не учи о оваплоћењу Бога, већ само Друге Ипостаси Једносуштинске Тројице-Бога – Логоса.

- Христос је – за разлику од митских богова који немају историјске корене – реална историјска личност о којој је сачувано много доказа.

---

⁶⁵ Мысли Маркса и Энгельса о религии. М.: Атеист, 1955. С. 61.

⁶⁶ Ранович А. Источники по изучению социальных корней христианства. Воинствующий атеист. 1931. Декабрь. стр. 178.

Хришћанство не исповеда илузорно, већ стварно примање Сином Божијим људске природе, коју карактеришу глад, патња, гнев, љубав итд. При томе, како кажу Свети Оци, Божанска и људска природа се у Христу сједињују *не сливајући се* (не формирајући при томе нешто треће, полубога-получовека), *не мењајући се* (без промене природе), *неразделно* (неразделиво у јединству Богочовека), *неразлучно* (вечно), што је паганској митологији асполутно непознато. Штавише, као што Епикур (†270 година пре Христа) примећује, „богови неће пристати да постану стварни људи”.

- Христова страдања и смрт нису случајни, нису бесмислени, као на пример Адониса, Атиса или Озириса, већ су добровољни, жртвени и поднети зарад великог циља – „да би људи постали богови и синови Божији”.⁶⁷

- Христос је заиста једном умро и једном васкрсао, а Његово Васкрсење је залог и почетак општег васкрсења људи – за разлику од митских богова који су сваке јесени умирали и васкрсавали у пролеће, не донесећи људима никакву корист.

- Христос није аватар (реинкарнација) другог божанства и, с друге стране, нема никакве аватаре.

- Његов лик импресионира својом моралном узвишеношћу. Он је далек од сваке страсти и оваплоћује се из љубави према човеку (видети Јн 3,16), а не због било каквих овоземаљских циљева или пожудних забава.

Таквог оваплоћења божанства у митологији нема.

Откуд тако сложена слика Богочовека у главама необразованих Христових ученика, ако ничег сличног није било ни у јеврејској вери, ни у митологији народа у том подручју? Сliku Јеванђелског Христа нису створили песници, нити философи, већ је то сведочење очевидаца, обичних рибара, који су једноставно и искрено описали оно што су својим очима видели и чули од Његових најближих ученика (видети 1 Јн 1, 1–3). Овакав лик, далек од свих претходних идеја о боговима, сам по себи повлачи за собом питање: да ли би се такав лик могао вештачки створити? Зар се није сам Бог јавио у телу и открио све оно што се назива хришћанском религијом?

---

⁶⁷ Максим Исповедник, *прп.* Главы о богословии и о домостроительстве воплощения Сына Божия. Вторая сотница. §25 // Творения. М.: Мартис, 1993. Т. 1. стр. 238.

Распети и васкрсли Бог Спаситељ

*А ми проповједамо Христа распетог,
Јудејцима саблазан, а Јелинима лудост.*

1 Кор 1, 23

Ко се обично сматра спаситељем? Онај ко лечи неизлечиво болесне, даје хлеб онима који умиру од глади, прима на себе ледену студен уместо оног који мрзне, ослобађа заробљенике из суровог ропства... Спаситељи су заповедници и хероји који гину за свој народ, краљеви и владари који издају праведне законе и који искорењују самовољу моћника, изузетни научници који долазе до открића која спасавају многе људе и доприносе развоју образовања, медицине, уметности – свакога ко даје народу „хлеба и игара”.

На фону ових наизглед непобитних доказа, чудна и несхватљива изгледа хришћанска истина о Спаситељу, Који не само да није урадио ништа слично већ је био разапет као веома опасан злочинац. Међутим, таква идеја није могла бити позајмљена ни од Јевреја, који су чекали свог цара целог света – Месију, нити од народа Римског царства, који су сањали о новом Августу – цару који ће свима у изобиљу дати *хлеба и игара*. У историји религија никада није постојало учење о Богу који је добровољно прихватио погубљење и смрт зарад спасења грешног, незахвалног и у основи безбожног човека. Стога је вест о Христу Спаситељу била просто апсурдна са становишта свих тадашњих религиозних идеја о спаситељу света. Апостол Павле је јасно формулисао ову „антирелигиозност” учења о Христу: *А ми проповједамо Христа распетог, Јеврејима саблазан, а Јелинима лудост.* Одакле је то онда могло доћи, а да сам Бог није дошао у овај свет?

Напомена. У вези многих питања која су повезана са учењем о Христу и Његовој Жртви: зашто Бог, који је Свемогућ, није спасио човека, о узроцима Овлапоћења Божијег, смислу Крста, значају Васкресења Господа Исуса Христа итд. – могу се консултовати ауторова предавања (предмет на Духовној академији), која су доступна на сајту alexey-osipov.ru.

3. Духовни и морални аргументи истинитости хришћанства

У хришћанству налазимо и потпуно другачије схватање једног од најважнијих питања вере – питања шта се од верника тражи да би дошао у Царство Божије. Старозаветна

религија и паганство обећавају човеку спасење у замену за жртве, молитве, свете обреде, добра дела и подвиге. Спасаво се онај ко је ово чинио. Христос је, не одбацујући ове формалне захтеве, као главни услов за спасење човека апострофирао не испуњење тих захтева, већ човеково освешћивање своје греховности и искрено покајање. Он је директно рекао: *Јер нисам дошао да зовем праведнике но грешнике на покајање* (Мт 9,13). Ове речи садрже осуду оних „праведника” који су смисао религиозног живота видели у ревном испуњавању обредне стране религије – њених закона, али су при томе заборавили на оно најважније – да очисте своје душе од свих неистина.

Зато Господ осуђује фарисеје, који се придржавају формалних правила црквеног живота, а прихвата варалицу, цариника, који се искрено покајао за своје грехе: *Боже, милостив буди мени грјешноме!* (Лк 18, 13). Жени која је учинила прељубу, Он је рекао само: *Ни ја те не осуђујем; иди и од сада више не грјеши* (Јн 8:11). Опрашта грехе не фарисеју који Га је позвао, већ грешници која облива Његове ноге сузама покајања и косом главе своје их брише (видети Лк 7, 44). Првог у рај Он не уводи ни епископа, ни фарисеја, ни књижевника (теолога), него разбојника који је починио тешке преступе, али који је стекао смирење и покајао се!

О томе је врло лепо писао Свети Игњатије (Брајчанинов): „Телесни подвиг, који није праћен духовним, доноси више штете но користи. Он изазива праву буру духовних страсти: сујету, лицемерје, превару, гордост, мржњу, завист, високомерност”.⁶⁸ А где нема смирења, тамо у човеку расте гордост – богопротивно стање, страст гора од свих других страсти.

Како објаснити то што је по тако важном питању хришћанство суштински другачије од свих других религија, па чак и од оне у којој је рођен и васпитаван сам Исус Христос? Шта је извор тако смеле, дубоко човечне, „антирелигијске” религије? Само један одговор, по свему судећи, може бити прави: њу је могао створити само Онај који је поседовао Божанску мудрост и моћ и који је Сам био извор ове религије.

Зашто православље

---

⁶⁸ *Игнатий (Брянчанинов), свт. Аскетические опыты. Часть II // Творения. СПб., 1905. Т. 2. стр. 369.*

*И познаћете истину,
и истина ће вас ослободити.*

Јн 8, 32

Хришћанство је у својој историји, као и све светске религије, претрпело многе расколе и поделе услед чега су биле формиране нова учења, која су понекад значајно извитоперивали првобитну веру. Најозбиљнији и најпознатији међу њима јесу католицизам, који се отцепио од православних цркава у XI веку, и протестантизам, који је у XVI века поникао из католичке цркве. Које хришћанство је право хришћанство?

1. Светоотачки темељи Православља

Главна одлика Православља, за разлику од других хришћанских конфесија, јесте његово крајеугаоно начело – исправно разумевање Светог Писма, као и било које друге истине вере и духовног живота, могуће је само на основу саборности чију срж чини симфонија учења Светих Отаца. Наравно, није реч о мишљењу појединаца, већ о одређеној хармонији⁶⁹ гледе учења о одређеном питању. Ова особеност Православља утемељена је на чињеници да *сагласје Отаца*, као резултат светости њиховог живота, сведочи о богооткривеној природи њиховог учења, те је стога једини поуздани критеријум за сва питања хришћанске вере и живота. Без овог критеријума, и богословље и духовни живот губе своју аутентичност и деформишу се у бесплодну философију и лажну (која води прелести) мистику.

Ево како је свети Игњатије (Брјанчанинов) писао о значењу овог начела: „Немојте мислити да је довољно само да читате Јеванђеља, без да читате и Свете Оце! То је мисао проистекла из гордости, опасна мисао. Боље да те Свети Оци приведу Јеванђељу: читање дела Светих Отаца јесте родитељ и цар свих врлина. Читајући дела Светих Отаца учимо се

---

⁶⁹ Consensus partum (лат.) – сагласје отаца.

правом разумевању Светог Писма, правој вери и животу по заповестима Јеванђеља”.⁷⁰ Овај светоотачки критеријум је крајеугаони у православљу када је реч о процени истинитости било ког мишљења и било ког учења било које цркве која себе назива хришћанском.

У инославним конфесијама постоје потпуно другачији критеријуми.

2. *Католицизам*

У католицизму, од његовог отцепљења од Православља па до данас, коначна истина су папине речи „ex cathedra”.⁷¹ Ова фактички најважнија догма звучи овако: „Када римски првосвештеник говори са своје проповедаонице... као пастир и учитељ свих хришћана, он... поседује ону непогрешивост којом је Божански Спаситељ благоволео обдарити Своју Цркву. .. и стога су ови ставови... сами по себи, а не уз сагласност Цркве, непроменљиви” (тј. истинити).

Међутим, ова догма ни на чему није заснована: Христос нигде, никада и никога није обдарио „оном непогрешивошћу којом је благоизволео да удостоји Цркву Своју”. Међутим, римски првосвештеник, који се током историје бори за власт у Цркви а да није успео да је стекне на Истоку, задобио је апсолутност „непогрешиве” власти над Западним црквама.

Римски првојерарх - папа - има пуно право (и користи га) да у цркви по сопственом нахођењу промени све што сматра потребним: доктринарне истине, принципе духовног живота, канонске норме, литургијску праксу итд. Тако је постао, по речима А.С. Хомјаков, први протестант у хришћанству. Читав епископат и остало свештенство само су папин помоћни орган. Без његовог одобрења, одлуке било ког црквеног органа, укључујући и саборе, немају никакву снагу. Он је све и всја у Католичкој цркви, он је „ намесник Христов на земљи”, који је до дана данашњег и апсолутни монарх државе Ватикан.

Није случајно Ф.М. Достојевски у роману „Зли дуси” написао: „Рим је објавио [свога] Христа, који је подлегао трећем ђаволом искушењу,⁷² и ... објавивши целом свету да

---

⁷⁰ *Игнатий (Брянчанинов), свт. Аскетические опыты. Часть I // Творения. СПб., 1905. Т. 1. стр. 113.*

⁷¹ Буквално – «с катедре», тј. када папа наступа као врховни пастир и учитељ цркве.

⁷² ... и показа му сва царства овога свијета и славу њихову, И рече му: Све ово даћу теби ако паднеш и поклониш ми се. (Мт 4, 8–9).

Христа на земљи не може бити без царства земљског, католицизам је тиме прогласио Антихриста и тиме уништио цео западни свет”.⁷³

Јасно је до каквог извртања Христовог учења и до каквих озбиљних последица може доћи у случају када све аспекте црквеног живота у целини дефинише једно лице које располаже апсолутном влашћу, без обзира на то какво је његово духовно и морално стање.

Замена следовања Светим Оцима папиним култом довела је католицизам до огрешења о све најважније доктринарне истине: о Богу, о Цркви, о човековом паду, о првобитном греху, о оваплоћењу, о Жртви Христовој, спасењу, о Богородици, загробном животу, о свим Светим тајнама⁷⁴ итд.

Колико се ова антихришћанска идеја о папиној непогрешивости дубоко укоренила у свести католика може се видети из следећих примера.

„Учитељ Цркве” (највиши ранг светаца) Катарина Сијенска (XIV век) владару Милана говори о папи: „Чак и да је он ђаво у телу, ја не треба да дижем глас против њега”.⁷⁵

Чувени теолог из XVI века кардинал Балармин отворено објашњава улогу папе у цркви: „Чак и када би папа погрешо па препоручио пороке а забранио врлине, Црква би, ако не жели да се огрешо о своју савест, била дужна поверовати да су пороци добро, а врлине – зло. Она је дужна да сматра за добро оно што он за такво одреди, а за зло оно што он забрањује”.⁷⁶

Једнако осетно Католичка црква је извитоперила и учење о спасењу, о светости, о духовном животу.

За разлику од Православља, које учи о спасењу као о *исцелењу* човека од страсти, избављењу од смрти, трулежи, страсти и пуном духовном сједињењу човека са Богом – обожењу, у католицизму се за спасење даје правно објашњење – као ослобађање човека од кривице за грехе и ослобађање од кажњавања. У том смислу се схватају новозаветни термини *оправдање*, *искупљење* и *умилостивљење*, који су постали кључни у богословљу. У савременом катихизису Католичке цркве читамо: Христос је „принео свој живот као

---

⁷³ *Достоевский Ф.М.* Бесы. Часть II. Гл. I. Ночь. VII.

⁷⁴ Види детаљније у нпр.: *Елифанович Л.* Записки по обличительному богословию. Новочеркасск, 1904. стр. 6-98.

⁷⁵ *Антонио Сикари.* Портреты святых. Милан, 1991. стр. 11.

⁷⁶ *Огицкий Д.П., Максим Козлов, свяц.* Православие и западное христианство. М., 1999. стр. 69-70.

жртву умилоствљена како би оправдао многе и преузмео на себе њихову кривицу”. „Исус је искупио нашу кривицу и принео Оцу умилоствљене за наше грехе. „Својим светим страдањем на дрвету крста Он је заслужио оправдање за нас”.⁷⁷

Ово искривљено поимање спасења добило је свој израз у објављивању догмата о *чистишту*, који је Цркви непознат. Његова логика је једноставна. Како се душа човека који се покајао, а није *принео умилоствљене суду Божијем*, не може послати ни у пакао, ни у рај, она одлази у чистиште – место где се због неплаћаних „дугова” за грехе подвргава одговарајућим казнама.

Отуда и успостављање индулгенције⁷⁸ као посебног доказа ослобођења душе од казне (и средства за стицање прихода за цркву). На тај начин спасење човека из апсолутно духовне и моралне сфере бива пренето у сферу чисто правно-трговинских односа са Богом⁷⁹. (Управо је продаја индулгенција била последња кап која је прелила чашу стрпљења Лутера, који је стао на чело реформације у XVI веку).

Папа Јован Павле Други је оживео институт индулгенције и одобрио бискупима да их предлажу верницима у оквиру прославе 2000. године три миленијума хришћанства. Католици добротворним акцијама у корист цркве и добрим делима могу обезбедити индулгенцију за себе и за своје упокојене.

Овакво схватање спасења, када се одбаце његова основна духовна начала: човеково поимање своје граховности, покајање и смирење, породило је у католицизму идеју о *заслугама*, па чак и *суперзаслугама* пред Богом, што је већ веома погубно по хришћанина. Сасвим је јасно какву таштину и претенциозност рађа у души верника уверење да својим добрим делима и подвизима стиче „заслуге”.

---

⁷⁷ Катехизис Католической церкви. М.: Рудомино, 1996. стр.150

⁷⁸ Реч «*индулгенција*» у католицизму значи «ослобађање од овозмељских и загробних казни за грехе» (Види. «Индулгенция». Христианство. Т. 1. стр. 606). Индулгенција се продавала или давала за чињење добрих дела и подвига.

⁷⁹ А.С. Хомјаков је тим поводом рекао: «Наоружавши се књиговодственом документацијом, оформљеном по свим правилима двојног књиговодства, са дуговањима у виду грехова и кредитима у виду добрих дела (истина, поткрепљење жртвом Спаситељевом), човек ступа у парницу са Богом и у Римском вештаку налази за себе погодног судију» (*Хомяков А.С. Полн. собр. соч. Т. 2. М., 1886. стр. 125*).

Ово учење је у потпуности лишило верника, а посебно подвижника, било какве могућности да стекне најважнији услов за спасење – смирење, без којег се не може остварити циљ хришћанског живота – боголика љубав. Та љубав је код католичких аскета, по правилу, у потпуности замењена чисто земаљском романтиком. По учењу светитеља Древне Цркве Истока и Запада, тако искривљено схватање хришћанске љубави погубно је по верника, подстиче у њему надменост, сладострашће, духовне прелести.

Илустрације оваквих извитоперавања налазимо у примерима из живота католичких светаца.

„Дух Свети” каже монахињи блаженој Анђели из Фолгина (†1309):⁸⁰ „Бејаш са апостолима, и видеше Ме они очима телесним, но не осетише Ме онако како ти осећаш”. Свој однос према Исусу Христу она изражава, на пример, следећим речима: „Могла бих целу себе у Исуса Христа да сместим. Или: “Од милине Његове и од туге због Његовог одласка врисках и хтедох умрети”, па су монахиње биле принуђене да је изнесу из цркве.⁸¹

Тачну оцену Анђелиних „откровења” даје један од највећих руских религиозних мислилаца XX века – А.Ф. Лосев. Између осталог, он каже: „Саблазан и опседнутост телесним доводе до тога да се блаженој Анђели јавља „Дух Свети” и шапуће јој овакве речи љубави: „Кћери Моја, слатка Моја, усхићење Моје, воли Ме, јер Волим те много, много више него ти Мене”. Светитељку је обузела пријатна малаксалост, она не може да нађе себи места од љубавне чежње. А вољени се јавља и јавља и све више распаљује њено тело, њено срце, њену крв. Крст Христов види као брачну постељу... Напоследку, Христос грли Анђелу руком прикованом за Крст.. ”.⁸²

Не мање упечатљив пример представља „учитељ Цркве” Катарина Сијенска (XIV век). Ево неколико цитата из њене биографије који говоре сами за себе. Кад јој је било негде око двадесет година, имала је визију да како је „њен Божански Женик, загрливши је, привуче к себи, а онда узе срце њено из груди и даде јој срце друго, срце више налик Његовом”. „И скромна девојка поче да шаље своје поруке диљем целог света, дугачка

---

⁸⁰ Откровения блаженной Анжелы. М., 1918. С. 95-117

⁸¹ Оп. cit.

⁸² Лосев А. Ф. Очерки античного символизма и мифологии. М., 1930. Т. 1. С. 867-868.

писма, која је диктирала невероватном брзином, често по три или четири истовремено и на различите теме, не застајкујући и и претичући секретаре”.⁸³

„У Катрининим писмима највише упада у очи често и упорно понављање речи: „Желим”. „Неки кажу да је у стању екстазе одлучно „желити” упућивала чак и Христу.

Она пише папи Гргуру XI: „Говорим вам у име Христово... Одговорите на позив Светог Духа који вам је упућен. А краљу Француске се обраћа речима: „Чините вољу Божју и моју”.⁸⁴

Изазива искрени жал то што су за Католичку цркву такве недопустивости норма светости и што, објавивши Катаринину биографију на руском језику, Католичка црква истиче њен живот као пример ком треба да подражава руски православни верник.

Другој „учитељици Цркве”, Терези Авилској (XVI век), „Христос” после његових бројних јављања каже: „Од данас си жена Моја... Од сада, ја нисам само твој Створитељ, Бог, већ и твој супружник”. Тереза признаје: „Вољени зове душу тако продорним звиждуком да човек не може а да га не чује. Овај позив делује на душу тако да она малаксава од жеље”. Пред своју смрт, она узвикује: „О мој Боже, Мужу мој, коначно ћу те видети!”⁸⁵ Чувени амерички психолог Вилијам Џејмс, оцењујући њено мистично искуство, пише: „Њене поимање религије сводило се, да тако кажем, на бесконачан љубавни флерт између поклоника и његовог божанства”.⁸⁶

Упечатљива илустрација потпуног изобличења појма хришћанске љубави и светости у католицизму је Тереза од Лизије (Тереза Мала, или Тереза Младенца Исуса, XIX век), коју је папа Јован Павле Други, упркос њеним младим годинама (23), на захтев француске омладине прогласио за „учитеља Католичанске цркве”. Ево неколико цитата из њене аутобиографије „Прича о души”.

„Ја сам увек одважна и надам да ћу постати велика светица”. „У срцу моје Мајке Цркве ја ћу бити љубав... тада ћу бити све... и тако ће се моји снови остварити!”

Тереза искрено пише о томе каква је ово љубав: „Био је то пољубац љубави. Осећала сам се вољеном и говорила: „Волим Те и заувек Ти се предајем”. Није било молби, ни борбе,

---

⁸³ Сличну надспособност је „имала” и окултиста Јелена Рерих којој се диктирао *неко одозго*.

⁸⁴ *Антонио Сикари*. Портрети святих. Милан, 1991. Т. II. стр. 11-14.

⁸⁵ *Мережковский Д. С.* Испанские мистики. Брюссель, 1988. стр. 69-88, 95

⁸⁶ *Джеймс В.* Многообразие религиозного опыта /пер. с англ. М., 1910. стр. 337.

ни жртвовања; одавно су Исус и једна мала Тереза, погледавши једно друге, све схватили... Тај дан није донео размену погледа, већ спајање, када више нису постојали двоје, Тереза је нестала, као кап воде утонула у дубине океана”.⁸⁷

Тешко да је потребно на било који начин прокоментарисати ову патетичну романсу несрећне девојке – учитељице (!) цркве која је Терезу одгајала у духу тако изопчаеног схватања духовне љубави. Отуда је сасвим јасно шта се десило са овом црквом и куда она води своје подвижнике. Свети Игњатије (Брјанчанинов) је о њима писао: „Многи подвижници, примивши природну љубав за Божанску, узаврли су крв своју, распламсавали сањарења... многи су (их) доживљавали као испуњене благодаћу и светошћу, а они су заправо несрећне жртве самообмане”.⁸⁸

Анализа учења вере и принципа духовног живота у католицизму показује да је Рим створио апсолутно нову религију. О томе су писали Свети Оци и учитељи Цркве.

Свети **Марко Ефески** (XV в.): “Ми смо одбацили Латине ни због чега другог до због тога што су они јеретици”.⁸⁹

Свети **Пајсије Величковски** пише да су се Латини отцепили од Цркве и “пали” у бездан јереси и заблуда ... и леже тамо доле без било какве нада да ће устати”.⁹⁰

Свети **Игњатије (Брјанчанинов)** директно назива католицизам “јеретичком црквом”.⁹¹

Свети **Теофан Затворник**: „Папа са својима се занео самомудријем и отпао од праве Цркве и вере”.⁹² „Латинска црква је ... одступила од апостолског предања и покварила се. Основни њен грех је страст стварања нових догмата ... Латини су извитоперили и уништили Свету Веру, Светим Апостолима нам пренету”.⁹³

---

⁸⁷ Повесть об одной душе. // Символ. №36. Париж, 1996. стр. 95.

⁸⁸ *Игнатий (Брянчанинов), свт.* Аскетические опыты. Часть I // Творения. СПб., 1905. Т. 1. стр. 131

⁸⁹ *Амвросий (Погодин), архим.* Святой Марк Ефесский и Флорентийская Уния. М., 1994.

⁹⁰ *Паисий Величковский, прп.* Сочинение о знамении Честного и Животворящего Креста. Рк. БАМ. 13.1.24, гл. 11, л. 39.

⁹¹ *Игнатий (Брянчанинов), свт.* Собрание писем. Письмо №203. М–СПб. 1995. стр. 396.

⁹² *Феофан Затворник, свт.* Письма к разным лицам о разных предметах веры и жизни. М. 1892. стр. 45.

⁹³ Исто. стр. 230-232.

Преподобни **Амвросије Оптински**: „Римска црква је одавно заглибила у јерес и новотарије”.⁹⁴

Свети **Јован Кронштатски**: „Узрок свих неистина римокатоличке цркве јесте гордост и то што је папу прогласила главом цркве и то непогрешивом. Отуда различита лажна правила и препоруке приликом исповедања грехова; отуда и индулгенција, отуда извитопирење догмата, отуда фабриковање светих”.⁹⁵

Истог мишљења су били и многи други наши истакнути православни мислиоци.

Ф.М. Достојевски: „Католицизам је објавило антихриста и сам тим уништило цео западни свет” (роман „Зли дуси”).

Ј. Ф. Самарин је за католицизам говорио да је то „јудаизам у хришћанству”.

За Ј. Н. Трубецког католицизам је био „религиозно политиканство”.

А. С. Хомјаков је писао да је католицизам протестантски однос према Цркви.

Према томе, немогуће је говорити о очувању хришћанства у католицизму.

3. Протестантизам

Друга крајност одступништва од хришћанства представља протестантизам. Прогласивши „искључиво Писмо” („*sola Scriptura*”) за главни критеријум вере и на тај начин одбацивши патристичко предање као извор истинског разумевања Јеванђелског учења, протестантизам је упао у коловрат субјективизма при било ком покушају да објасни било које истинско хришћанско учење о вери и животу. Лутер је јасно формулисао догму протестантизма: „Ја се не уздижем и не сматрам бољим од лекара и сабора, али свог Христа стављам изнад сваке догме и сабора”. Лутер, као и сви његови следбеници, није видео да ће Библија, препуштена произвољном тумачењу сваког верника или појединачне заједнице, неминовно и у потпуности изгубити свој идентитет.

И заиста, протестантизам, од самог свог настанка до данас, не само да се непрекидно распада на десетине и стотине различитих фракција, где свака од тих фракција ставља „свог

---

⁹⁴ *Амвросий Оптинский, прп.* Собрание писем к мирским особам. Изд. Свято-Введенской Оптиной Пустыни, 2001. стр. 384.

⁹⁵ *Иоанн Кронштадтский, св. праведный.* Собр. соч. в 6 томах. Т. 2. Мысли о Церкви и православном богослужении. Путь к Богу. Киев: "Оранта", 2006. стр. 56-57.

Христа изнад сваке догме и сабора”, већ долази и до потпуног негирања најосновнијих истина хришћанства.

Отуда је у протестантизму настала доктрина спасења *само вером* („solo fide”, Гал 2:16). Лутер је, давши своје тумачење ових речи апостола Павла „изнад сваке догме и сабора”, изјавио: „Греси верника, садашњи, будући и прошли, опраштају се, јер су невидљиви или скривени од Бога савршеном праведношћу Христа и зато се не користе против грешника. Бог не жели да наше грехе припише нама, већ уместо тога сматра нашом сопственом праведношћу праведност Другог у кога верујемо”, то јест Христа.

У обреду крштења у протестантизму нема очишћења од греха и нема рођења душом новог човека (видети Еф 4, 22-24), већ се грешник једноставно *прогласи* праведником (такозвана пронунцијација). Ето колико је лако постати праведан!?

Сам Лутер пише о томе каква је то праведност: „Душа уопште не учествује у оним сладострасним делима којима се тело препушта; она се њима скрнави”. Лутер је једном питао своју жену да ли она себе сматра светицом. Када му Катерина одговори да она, будући да је грешница, не може себе сматрати светом, Лутер је био узвикнуо: „Ево! Какав проклети утицај папизма! Сви смо свети по вери!”⁹⁶

Свети Игњатије (Брианчанинов) даје непристрасну оцену оснивача протестантизма и његовог учења: „Лутерови списи су неподношљиви не само за побожног већ и за пристојног читаоца. Они одишу најстрашнијом изопаченошћу и невероватним богохуљењем. Уколико је његово учење и имало много следбеника, онда су разлози за то код неких били лични, код других политички, а кад је реч о маси – незнање... Између осталог, лутеранизам пружа велику погодност човеку који жели да се што мање окреће Богу и што мање да ограничава своје телесне жеље”.

Тако је миленијум и по после Христовог доласка настала практично нова религија са новом основом вере и потпуно другачијим животним принципима којима је избрисан апсолутно сваки критеријум истинитости и уништени темељи хришћанског духовног живота.

---

⁹⁶ *Игнатий (Брянчанинов), свт.* Лютеранизм // Полн. собр. творений. М.: Паломник, 2002. Т. IV. С. 445.

Шта човеку пружа православље?

А плод Духа јесте: љубав, радост, мир.

(Гал 5, 22)

Понекад се може чути да хришћанска вера, обећавајући човеку будућа небеска блага, истом човеку том одузима овоземаљски живот. Извор таквих изјава је потпуно неразумевања Православља. Довољно је обратити пажњу чак само на понеке од аспекта учења Православања да би се увидело колико огромну психолошку и моралну помоћ оно може пружити вернику у решавању најозбиљнијих животних проблема.

1. Човек пред Богом

Вера да Бог није Судија који кажњава, већ мудри Лекар који се према човеку односи са љубављу, који је увек спреман да као одговор на покајање притекне у помоћ, који даје хришћанину чврстину и утеху у најтежим околностима живота, у најтежим моралним падовима.

Таква вера спасава хришћанина у тешким животним тренуцима од разочарања, од осећаја напуштености, меланхолије и очаја, од самоубиства. Верник схвата да, као што лекар, у зависности од болести, једном пацијенту препоручује бању, а другог упућује на тешку операцију, исто тако и све оно непријатно што му се дешава „није бесмислено, ни случајно”, већ је природна последица његовог духовног стања. Све се дешава по Божанским законима духовног живота и зато је оно што се човеку дешава најбоље за њега у датом тренутку његовог живота. Чврста вера у Бога омогућава правилан однос према неправдама са којима се човек неизбежно суочава. Верник разуме да му ниједан зликовац и ништа на свету не може учинити више од онога што ће Бог, као лек који је човеку потребан, дозволити.

Ово је један од непроменљивих духовних закона људског живота! Свест о томе афирмативно делује на психичко стање верника. То му даје снагу да све поднесе са храброшћи и трпљењем, чак и са захвалношћу према Богу. То га умирује, помаже му да сагледа свој живот другим очима, да се покаје за неправедна дела која је починио и да промени свој однос према другима. Све ово у великој мери благотворно утиче на унутрашње стање човека, његов породични живот и друштвене активности.

Вера у то да Бог све воли подједнако, *јер Он својим сунцем обасјава и зле и добре; и даје дажд праведнима и неправеднима* (Мт 5,45), спасава верника од охолости, гордости, непријатељства и понижења других људи; зауставља његов језик од осуде, клевета и свих неистина у односу према било ком човеку.

Вера у то да је овај живот само трен током ког човек мора положити испит из поштења и разумности својих поступака, да би потом могао бити примљен у вечну заједницу са светим, чистим и савршеним људима, снажан је подстицај за прави живот. Ова вера у човека улива разуман страх од пада на испиту после смрти и штити га од непромишљеног, хаотичног и лошег живота, од злих дела, преступних помисли, мржње и томе сличног.

Вера православна, тврдећи да су сви људи склони страстима и да нико није без грешака и греха, спасава верника од непрекидне осуде, раздражљивости и непромишљеног гнева, помаже му да се са разумевањем односи према недостацима оних око себе и да живи у миру са њима, посебно гледе породичног живота. Вера човека непрестано подсећа на речи Христове: *А зашто видиш трун који је у оку брата твојега, а брвно које је у твојему оку не осјећаш? Или, како можеш рећи брату својему: Брате, стани да извадим трун који је у оку твојему, када сам не видиш брвно у оку својему? Лицемјере, извади најприје брвно из ока својега, па ћеш онда видјети да извадиш трун из ока брата својега* (Лк 6:41-42). Зато ће се верник, видевши своје страсти и слабост да се бори против њих, уздржати од посебних захтева од другог, и сетиће се мурдих речи из Криловљеве басне: „Уместо што куме своје бројиш, није ли боље себе да осмотриш?”

Вера да је заповест – *Све, дакле, што хоћете да чине вама људи, тако чините и ви њима* (Мт 7, 12) – најважнија је у нашем општењу са људима, подсећа верника на правилан однос према њима, на помоћ, правду, милосрђе и љубав.

Вера истинском подвижнику доноси онај велики духовни плод љубави, о чему је писао апостол Павле: *Што око не видје, и ухо не чу, и у срце човјеку не дође, оно припреми Бог онима који га љубе.* (1 Кор 2:9).

Чак и овај делић од свега онога што православље пружа вернику показује какво се добро открива човеку који искрено верује у Господа Исуса Христа и у пут (живота) којим Он води.

2. Идеални човек

За разлику од многих славних историјских личности и идеалних ликова који су створени у књижевности, философији и психологији, хришћанство предлаже оног Човека, Исуса Христа Јеванђеља, Који је за мноштво људи постао Учитељ савршене савести, Идеал најузвишенијег морала и духовног живота.

Дрво се препознаје по плодовима. И они који су искрено прихватили Христа као пут, истину и живот (Јн 14, 6) боље од било којих речи својим примером сведоче шта Он формира са човеком, како му мења душу и тело, ум и срце, како га чини носиоцем праве љубави, од које нема узвишеније и лепше ни у оновремености, ни у вечности. Ти људи, који су достигли висине духовне чистоте, открили су свету боголику лепоту душе човекове, показали шта је човек по својој природи, шта чини истинску узвишеност и духовно савршенство.

Може се навести велики број примера људи који су, идући најразличитијим животним путевима, показали какав је изузетан значај за њих имало лик Учитеља њихове вере – Господа Исуса Христа. Историја Русије је у том смислу веома илустративна. Чиме су они првенствено покоравали срца и умове људи? Не великим талентом и знањима, не блиставим својим победама, не префињеношћу својих дела у ма којој уметности, већ лепотом и величанственошћу оног најважнијег у човеку – љубављу. Јер као што рече песник: “Где нема љубави, тамо живот гасне, а дани се попут дима распрше”.⁹⁷

Управо том највећем дару је апостол Павле срочио изузетну химну:

Ако језике човјечије и анђеоске говорим, а љубави немам, онда сам као звоно које јечи, или кимвал који звечи.

И ако имам дар пророштва и знам све тајне и све знање, и ако имам сву вјеру да и горе премјештам, а љубави немам, ништа сам.

И ако раздам све имање своје, и ако предам тијело своје да се сажеже, а љубави немам, ништа ми не користи.

Љубав дуго трпи, благотворна је, љубав не завиди, љубав се не горди, не надима се, Не чини што не пристоји, не тражи своје, не раздражује се, не мисли о злу,

---

⁹⁷ Я.П. Полонский. Из Бурдильёна («Ночь смотрит тысячами глаз...»).

Не радује се неправди, а радује се истини, Све сноси, све вјерује, свему се нада, све трпи.

Љубав никад не престаје, док ће пророштва нестати, језици ће замукнути, знање ће престати (1 Кор 13, 1–8).

Таквом лику идеалног Човека поучава хришћанство, упућујући на Њега Који се добровољно примио сурову смрт из љубави према човеку.

3. Слобода

Православно поимање слободе заснива се на уверењу да главна и примарна карактеристика слободе људске личности нису њена спољашња права – да говори, пише, виче, игра, већ њена власт над сопственим егоистичним нагонима и страстима: гордошћу, самољубљем, завишћу, непоштењем, лукавством, таштином, шкртошћу и тако даље. Јер само онај ко се бори са својим егоизмом и побеђује га, у стању је да се са правом љубављу односи према другом човеку и може, без штете по себе и друштво, да ужива сва спољашња права и слободе – да буде заиста достојан и користан члан друштва.

Без љубави сви други људски квалитети, укључујући и све његове слободе, не само да бивају обезвређене већ могу постати и оруђе егостичне самовоље, неодговорности и неморала, јер тамо где нема љубави влада себичност и то је почетак свих невоља у друштвеном животу људи. Нису ни социјална, ни политичка, ни друга права извор добра за човека и друштво, већ је то слобода која се остварује по закону љубави. Апостол Петар је, раскринкавајући проповеднике слободе ради слободе, указао на њихово право лице: *Јер говорећи надувене и сујетне ријечи прелашћују на тјелесне жеље и разврат оне који су стварно побјегли од оних што живе у заблуди. Обећавајући им слободу а сами су робови покварености; јер од кога је ко побијеђен томе и робује (2 Пет 2, 18-19).*

Велики мислилац седмог века, Свети Исак Сирин, спољашњу слободу без духовне слободе назвао је *непросвећеном*, јер она не само да не чини човека бољим, светијим већ може постати и делотворно средство за поницање себичности и свих врста зависности код човека. Рекао је: „Непросвећена (необузdana) слобода је мајка страсти. Стога се „ова неприкладна слобода завршава окрутним ропством”.⁹⁸

---

⁹⁸ *Исаак Сирин, прп.* Слова подвижнические. Слово 71. М., 1858. стр. 519-520.

Православље упућује на средства помоћу којих се може ослободити од такве назови слободe и стећи истинска слобода. То је могуће једино уколико се ходи путем моралног рада над самим собом, путем живота по Јеванђељу и његовим духовним закоима. Духовни пут од робства страствима до боголике слободe проверен је безброј пута.

4. Закони живота

*Постоје непорециви духовни закони,
по којима ћеш бити изложен свему,
уколико се не покајеш због претходне гордости
и не стекнеш искрено смирење.
Игумен Никон (Воробјев)*

Какве само награде, ордење, титуле и славу добијају физичари, биолози, астрономи и други истраживачи материје за законе које открију, а који почесто немају никакав практичан значај за живот конкретног човека! А духовни закони, који сваког сата и сваког минута утичу на све аспекте људског живота, углавном остају или непознати или негде на маргинама знања. Премда су за човека од немерљиво већег значаја од познавања закона физичког света.

За разлику од заповести које нам говоре о конкретним делима и поступцима човека, духовни закони указују на саме принципе духовног живота човека. Закони и заповести се налазе у корелацији, као род и врста.

Ево неких од закона.

• Најосновнији закон људског духовног живота може се изразити у краткој формули:
Дух ствара своје облике.

Шта то значи?

Избор између добра или зла, када је реч о човековим поступцима, његовом односу према другим људима, о мислима, намерама, сновима, обликује дух човека, његово духовно

стање. Ово је својеврсна духовна матрица која одређује природу целокупног живота и делатности човекове.

Ова матрица одређује човеково душевно стање (оптимизам или униније, меланхолија без икаквог разлога), физичко и психичко здравље, оцене људи и однос према њима, реаговање на актуелна дешавања и тако даље. Духовно стање човека одређује и све његове спољашње животне околности: успехе и неуспехе у ономе што ради, миран живот или невоље, здравље и болест, достигнућа и несреће... Све што се човеку дешава, чак и оно најнеочекиваније и што, чини се, ни на који начин не зависи од њега (на пример, природне катастрофе и сл.) - ништа о тога није случајно, већ је условљено духовним стањем човека. Овај закон одређује живот читавих група људи, друштва, нација, генерација.

Христос каже: *Јер гдје је труп, ондје ће се и орлови окупити* (Мт 24: 28).

Ове речи указују на то да узрок свих недаћа и јада који долазе од оних који имају власт нису, у крајњој линији, воља и нека негативна морална и ментална својства владара, већ духовно стање самог народа. Морални пропадање народа, духовна смрт чини човека лешем – а самим ти и жртвом „орлова”. Такав је закон природне, такав је закон људског живота.

У односу на свој народ владари могу да раде само оно што директно одговара духовном стању народа. Јер поступци владара нису одраз њихове воље већ су по промислу Божијем који је увек на духовно добро људи.

„Орлови” нису узрок, већ последица духовне деградације народа и свих његових његових невоља. Стога, пре свега, покајање народа може да измени његову судбину.

У Библији налазимо многе потврде тог закона у животу како појединих људи, тако и народа. Пред Свештим потопом *Господ рече: Неће се дух мој до вијека прети с људима, јер су тијело; И Господ видећи да је неваљалство људско велико на земљи, и да су све мисли срца њихова свагда само зле, И рече Господ: Хоћу да истријем са земље људе које сам створио* (I Мој 6: 3, 5, 7). Исто се односи и на догађаје Содоме и Гоморе, на историју јеврејског народа, на бројне чињенице из живота појединаца које се помињу у Светом Писму Старог и Новог Завета. Ове чињенице, као и стална Господња упозорења о последицама живота без покајања, указују на директну повезаност онога што се дешава и духовног стања човека.

Шта је најважнији услов за исправно духовно стање? О томе сасвим конкретно говори искуство православног аскетизма. Свети Исак Сирин је, на пример, писао: „Награда се не даје за делање, већ за смирење... Награда није за врлину и не за труд за њу, већ за смирење које се из њих рађа. Ако се оно изгуби, онда ће прва (врлине и труд) бити узалудни”.⁹⁹

Ове последње речи веома тачно одражавају суштину овог закона. Људски дух се оцењује према степену смирења, и само то правилно *обликује* све области човековог стваралачког деловања.

Међутим, смирење није резултат пуке жеље. Оно се, као и свака вредност, било материјална или духовна, стиче прегнућем. Смирење, које је темељ исправног духовног живота верника, захтева подвиг и људски труд. Под овим напорима се подразумевају испуњавање заповести и покајање.

• Но како настају последице овог или оног стања духа? Да ли Бог човеку директно шаље радост и тугу због његових врлина и грехова или се све то одвија на другачији начин? Одговор на ово питање налазимо код бројних Светих Отаца. Преподобни Марко Подвижник (IV век) је укратко формулисао на следећи начин: „**Господ је одредио да за свако дело, добро или зло, награда или казна следе природно, а не по посебном назначењу [Божијем],** као што мисле неки који не познају духовни закон”.¹⁰⁰

Шта значи то *природно следи*? Који то *духовни закон* поједини не знају?

Духовно-физичка природа човека (као и све Богом створено) устројена је на савршен начин, односно сврисиходно је, складно и природно. Међутим, човеку је, за разлику од других творевина, дата слобода, и он може да живи како у складу са својом природом, тако и противно њој. Прво човеку *природно* доноси добро. А када човек, нарушавајући законе своје природе, греши, он самим тим *природно* сам себе обогаљује те, наравно, пати. То и јесте духовни закон човековог живота, коме човек по слободи својој може или да се

---

⁹⁹ *Исаак Сирин, прп.* Слова Подвижнические. Слово 34. М., 1858. стр. 217.

¹⁰⁰ *Марк Подвижник, прп.* Нравственно-подвижнические слова. Слово 5. М., 1858. стр. 190.

повинује, чувајући свој интегритет и лепоту, или да му се успоротиви и тако изложи себе хаосу различитих недаћама. Таквог безумника не кажњава Бог, већ сам човек, који, нарушавајући законе своје природе, сам себи доноси болест, тугу и патњу. До тога не дође одмах, не истог тренутка, како би човек могао смислено и слободно да се руководи овим духовним законом, а не да се повинује животињском инстинкту страха.

Међутим, Господ својим заповестима предупредује човека – не скачи са четвртог спрата да се не би повредио! Ако си скочио и обогалио се, лечи се. Како? Свети Исак Сирин леком назива Јеванђелске заповести: „Што је лек за болесно тело, то су и заповести за острашћену душу”.¹⁰¹ Односно, као што кршење заповести природно повлачи за собом страдања, њихово испуњење представља природно средство за исцељење човека.

И овај закон се не односи само на човека. Апостол Павле пише да *ће се и сама твар*¹⁰² ослободити од робовања пропадљивости на слободу славе дјецe Божије (Рим 8: 21), упућујући на тај начин на директну повезаност целог живота за земљи са духовним стањем човека.

• ***Него иштите најприје Царство Божије и правду његову, и ово ће вам се све додати*** (Мт 6: 33). Ове речи Христове указују на најважнији закон људског духовног живота. По овом закону, свакоме ко се труди да живи по истини и савести, ко тражи смисао живота и налази га у Богу, не само да ће бити дарован мир и радост душе, него ће добити и све што је потребно за земаљски живот. То не значи да ће Бог наградити човека свим земаљским благима за његов побожни живот, како то чини незнабоштво, већ да му исправан духовни и морални живот, исцељујући душу и тело човека, доноси, у односу на његово духовно стање, све потребно и корисно у овоземаљском трену његовог постојања: мир души и хлеб телу.

Чврста вера у то мења унутрашњи свет човеков и непосредно, често на чудесан начин, показује човеку да је Бог одиста спреман да му помогне чак и када је реч о наизглед неважним стварима и животним околностима, а о оним сложеним и критичним и да се не

---

¹⁰¹ *Исаак Сирин, прп.* Слова подвижнические. Слово 55. М., 1858.

¹⁰² Тј. животињски и биљни свет.

говори. О томе пише апостол Павле: *а побожност је корисна у свему, пошто она има обећање живота садашњег и будућег* (1 Тим 4, 8).

Игуман Никон (Воробјов) је писао: “Ишти Царства Божијег и истину његову и, према речи непреложној Господа Самог, речи тврђој од неба и земље, даће ти се све неопходно за живот материјални. Премда Господ ставља на испит рабове Своје, Он и следи за свим духовним и телесним потребама и све даје онда када је то потребно онима који су се уздали у Господа, а не у своју сналажљивост, снагу, умење и остало”. “Ко жели Господу да угоди, њега Господ неће оставити, само да ми Њега не оставимо”.

• ***Све, дакле, што хоћете да чине вама људи, тако чините и ви њима: јер то је Закон и Пророци*** (Мт 7:12). Ово је један од насušних закона нашег породичног и друштвеног живота. Христос га појашњава: *И не судите, и неће вам се судити; и не осуђујте, и нећете бити осуђени; опраштајте, и опростиће вам се. Дајте, и даће вам се; мјеру добру и набијену и стресену и препуну даће вам у наручје ваше. Јер каквом мјером мјерите, онаквом ће вам се мјерити* (Лк 6: 37–38).

Јасно је какав велики морално-етички значај има призив да се буде човекољубив. Међутим, важно је и нешто друго: да то није само позив или призив већ управо закон човековог постојања, чије испуњавање или нарушавање, као и сваког другог природног закона, повлачи за собом одговарајуће последице. Апостол Јаков упозорава: *Јер ће ономе бити суд без милости који не чини милости; а милост слави побједу над судом* (Јак 2,13). Апостол Павле пише: *А ово велим: Ко шкрто сије, шкрто ће и жњети, а ко са благословима сије, са благословима ће и жњети* (2 Кор 9, 6). Зато је Свети Јован Златоуст, позивајући на постојано испуњавање овог закона љубави, изрекао дивне речи: „Наше је само оно што смо другом дали”. Игумен Никон (Воробјов) пише једној монахињи: „Имај на уму духовни закон: каквом мером мериш, таквом ће ти се мерити; опрости свима – и биће ти опроштено; према свима буди милостив – и Господ ће бити милостив према теби; Не оправдавај се да би те Господ оправдао”.

• ***И зато што ће се умножити безакоње, охладњеће љубав многих*** (Мт 24: 12). Овај закон говори о изузетно важном и можда најважнијем аспекту духовног и моралног живота човека. Снага љубави у човеку, а самим тим и његова срећа директно зависе од тога

у којој мери он следи глас савести, правде, саосећања и састрадавања. Окрутност и неморал уништавају у човеку највреднију одлику природе његове – љубав, и у човеку остаје само празнина. Ово, пак, може изазвати у његовој души осећање бесмисла живота, унија, меланхолије, а често води самоубиству. Савремена статистика јасно указује на пораст самоубиства, пре свега у европским земљама у којима нема финансијске оскудице, али у којима јасно је видљив пад морала. Овако је, на пример, фински лутерански епископ К. Тоивиаинен у једном од својих дијалога са делегацијом Руске православне цркве описао психолошку ситуацију на богатом Западу: „Према неким студијама, више од половине становништва на Западу је изгубило смисао живота. Већ смо се уверили у то да ће психијатари у свом раду у далеко већој мери акценат стављати на осећај унија и меланхолије него на саму патњу. Врло често разлог за самоубиство је осећање потпуне егзистенцијалне безнадежности”.

Морална разуданост читавих народа довела је многе старе цивилизације, које су се поносиле својом силом и богатством, до пада и нестанка са лица земље. Сада постоји много разлога за претпоставку да такав исход чека и савремену американизовану културу, која конзистентно одбацује идеју жртвене љубави. О тој антихришћанској култури, у којој, под заставом слободе и права човека, сатанисти пропагирају неморал, суровост, похлепу, отворено се изругују Христу, Мухамеду (оснивачима религија којима припада више од трећине становника земљине кугле) православни амерички подвижник – јеромонах Серафим (Роуз, †1982) је писао: “Ми на Западу живимо у “рајском резервату” за “идиоте”, ком ће сваког часа доћи крај”.¹⁰³

Један од највећих психоаналитичара XX века К. Јунг је упозоравао: “Свест не може некажњено да се мири са ликовањем неморала, теко настају најмрачнији, најподмуклији, најприземнији инстинкти који не само што изопачавају човека већ који воде психичкој патологији”.¹⁰⁴

- ***Јер који се уздиже понизиће се, а који се понизи узвисиће се.*** (Мт 23, 12).

Према овом закону онај који чека славу, власт, уважавање и остало, који се хвали својим

---

¹⁰³ Дамаскин Христенсен, иером. Не от мира сего. М., 1995. стр. 867.

¹⁰⁴ Јунг К. Психология бессознательного. М., 2003. стр. 24-34.

квалитетима и успесима, који се представља бољим од других, биће сигурно понижен. Свети Григорије Палама на овај начин преноси ову мисао: “Они који трче за светском славом и који зарад ње све чине, стећи ће пре лош глас него славу, зато што се свима угодити не може”.¹⁰⁵ Дешава се оно о чему је говорио Јов у Библији: **Кад се добру надах, дође ми зло; и кад се надах свјетлости, дође мрак** (Иов. 30, 26). Стога схиигуман Јован (Алексејев), валаамски старац, предупредује: “Увек тако бива када: учини ли неко нешто таштине ради, брука и срамота га чекају”.¹⁰⁶

- Један од закона са којим се непрестано сусреће сваки човек садржан је у следећим Христовим речима: **Који је вјеран у најмањем, и у многим је вјеран; и ко је неправедан у најмањем, и у многим је неправедан** (Лк 16, 10). Овај закон се тиче како наше личности, тако и живота у друштву.

Духовни живот човека чине два основна вектора: то је, с једне стране, борба која настаје између лоших жеља, мисли, осећања, а са друге – напора да се живи како савест и разум налажу. Овај закон указује на најозбиљнију зависност духовног и моралног стања човека од његовог односа према такозваним ситницама – малим стварима – у животу. Ава Исаија Отшелник је говорио: “Онај који пренебрегава ситницама мало-помало почиње да се сурвава у погибел”.¹⁰⁶

Под овим опасним ситницама се подразумевају лоше мисли, речи, поступци, који, како се чини, нису ништа озбиљно, али практиковање којих само по себи, без притиска страсти, доводи до погубних последица по цео духовни и спољашњи човеков живот. На пример, константна нечасност у малом закономерно порађа и нечасност у другом. Таква је неумољива логика наше људске психе. Међутим, овај закон потврђује и друго. Победа над таквим ситницама даје човеку велику унутрашњу снагу. Он, пре свега, стиче власт на самим собом, и тада постаје способан за велика духовна прегнућа.

- **Како ви можете вјеровати када примате славу један од другог, а славу која је од јединога Бога не тражите?** (Јн 5, 44) – рекао је Христос. Овај закон упућује на веома

---

¹⁰⁵ Григориј Палама, свт. Триады в защиту священно-безмолвствующих. М.: Канон, 1995. стр. 8.

¹⁰⁶ Письма Валаамского старца схиигумена Иоанна. Клин, 2004. стр. 206.

озбиљан духовни проблем, пре свега, хришћана: онај који жуди за похвала, који прихвата ласкање, губи, како се показује, веру. То се дешава постепено, неприметно, али неумитно, јер такав је духовни закон.

У данашње време јавне похвале упућене једно другом, посебно у црквеној средини, постају својеврсна норма. Ова антијеванђеоска појава се шири као метастаза, мало где наилази на препреку, премда, према Христовим речима, она убија веру. Преподобни Јован у својој знаменитој “Лествици” пише да само равноангелни може без штете по себе поднети људску похвалу. Јер њено прихватање паралише духован живот човеков. Човеково срце, како каже преподобни, захвата *камена бесосећајност* која се испољава као хладна и расејана молитва, губитак интересовања за проучавање светоотачких аскетских дела, ћутање савести при чињењу греха, пренебрегавања Јеванђелских заповести. Такво стање, уколико се хришћанин благовремено не опомене и не почне се борити са лепљивом масом људског ласкања, може у потпуности уништити веру у њему, оставивши само испразну форму обреда и лицемерје.

• Свети Игнатије (Брајчанинов) овако формулише један од најважнијих закона хришћанске аскетике: „По непреложном закону подвижништва **обилата спознаја и осећај своје греховности**, коју нам дарује Божанска благодат, **претходи свим осталим благодатним даровима**”.¹⁰⁷

За хришћанина, посебно оног који је одлучио да води бескомпромисан начин живота, познавање овог закона је од првостепеног значаја. Многи, не познавајући овај закон, верују да је први и главни знак духовности све интензивније и интензивније осећање благодати. Међутим, испоставило се да је ово дубока заблуда. Како пише свети Игњатије, „основно духовно виђење је виђење својих грехова, до сада скривених заборавом и незнањем”.¹⁰⁸ Свети Петар Дамаскин објашњава да исправним духовним животом „ум почиње да види своје грехе као песак морски, и то је почетак просветљења душе и знак здравине њене ”.¹⁰⁹ То исто наглашава и свети Исак Сириј: „Благо човеку који спознаје

---

¹⁰⁷ *Игнатиј (Брянчанинов), свт. Аскетические опыты // Сочинения. 2-е изд. СПб., 1886. Т. 2. стр. 334.*

¹⁰⁸ Там же. Т. 3. стр. 55.

¹⁰⁹ *Пётр Дамаскин, прп. Творения. Кн. 1. Киев., 1902. стр. 33.*

своју слабост, јер му ово знање чини темељ, корен и почетак сваке милости”,¹¹⁰ односно једини и неопходан услов за примање других дарова благодатних дарова. Одсуство дубоке и сталне спознаје своје греховности праћено унутрашњим задовољствима неминовно води верника ка надмености, демонској прелести и духовној смрти.

- Свети Исак Сирин, говорећи о предуслову за постизање најузвишенијег стања човека – стања љубави, указује на још један закон подвижништва. „**Немогуће је**”, каже он, „**да се у души пробуди Божанска љубав... уколико она није победила страсти**. Кад неко каже да није победио страсти и да је заволео љубав према Богу, ја не разумем шта говори”.¹¹¹

Овде се не говори о природној љубави, коју свако може да осећа и доживи, већ о особитом боголиком стању које се јавља тек када се душа очисти од грешних страсти. Ову боголику љубав Свети Исак описује овим речима: то је „плам срца човека гледе сваколике творевине, људи, птица, животиња, демона и свакој твари... и не може оно да поднесе, или чује или види било какву штету или малу тугу коју је твар поднела. И због тога човек непрестано, са сузама, узноси молитву своју за бесловесне, непријатеље истине и за оне који му наносе штету, ... узноси молитву уз осећање безмерне туге која се буди у његовом срцу док се не уподоби Богу... Они који су постигли савршенство по овоме се лако препознају: спалеле их и десет пута дневно због љубави према људима, њима је и то мало”.

112

Непознавање овог духовног закона за многе подвижнике је имало врло тужне последице. Неки од њих, не борећи се са својим унутрашњим страстима и не спознавши своју греховност, не смиливши се, маштали су и у себи будили обичну, људску, *крвну* љубав према Христу која нема ничег заједничког за љубављу Божанском.¹¹³ Ова погружавања у слатке снове су преносила верујућег човека у нереални, измишљени свет, услед чега је човек осећао блаженство за које је мислио да је благодат Божија. И уобразивши тако да је

---

¹¹⁰ *Исаак Сирин, прп.* Слова подвижнические. Слово №61. М., 1858.

¹¹¹ *Исаак Сирин, прп.* Слова подвижнические. Слово №55. М., 1858.

¹¹² Исто.

¹¹³ Види., нпр., *Игнатий (Брянчанинов), свт.* О прелести. Слово о страхе Божиим и о любви Божией. О любви к Богу. Творения. М., 2014. Т. 1.

стекао светост, западао је у надменост, гордост а неретко и у психозу. Имао је лажна виђења „Христа”, „Богомајке”, „светитеља”.

Понеком су „анђели” предлагали да их носе на рукама, и они би падали у бездан, бунаре, падали под лед и гинули. Тужан пример последица кршења овог **закона о љубави** представљају многе католичке аскете које су напустиле светоотачки опит и постајали актери безумних љубавних прича са „Христом”.

• **«Међусобно су сродне како врлине, тако и пороци».** На овај начин је Свети Игњатије (Брјанчанинов) формулисао још један закон духовног живота, о ком веома лепо и детаљно говори у својој „Лествици” преподобни Јован Лествичник, врло систематично рашчлањујући и анализирајући све основне добре и лоше особине палог човека.

Свети Игњатије на следећи начин објашњава овај закон: „Неопходно је, драга моја браћо, знати следеће: све благе помисли и врлине у сродству су међусобном; исто тако и све грешне помисли, маштарије, грехови и страсти су сродници. Услед тога свесна блага помисао природно води другој благој помисли; стицање једне врлине порађа у души другу врлину, сродну и неразлучну са оном првом.

Насупрот томе, једна вољна грешна помисао невољно повлачи за собом другу. Стицање једне грешне страсти увлачи душу у другу, сродну оној првој. Свесно чињење једног греха води несвесном чињењу другог који онај први рађа. Злоба, по речима Отаца, не трпи да буде сама у срцу”.¹¹⁴

Свети Игњатије у свом чланку „Однос хришћанина према својим страстима” на основу овог закона изводи веома важан закључак: „Неке страсти служе као извор и узрок других страсти; такви су преједање, телесно задовољавање, разонода, раскош, среброљубље, славолубље, неверје. Њихове последице су сладострашће, туга, гнев, злопамћење, завист, гордост, заборав Бога, одбацивање врлинског живота. Духовни подвиг пре свега претпоставља борбу са овим основним страстима: њихове последице ће онда саме по себи нестајати”.¹¹⁵

---

¹¹⁴ *Игнатий (Брянчанинов), свт.* Творения. СПб., 1905. Т. 5. стр. 351.

¹¹⁵ Там же. Т. 1. стр. 527.

Човек који не зна за тај закон не обраћа пажњу на такозване “мале грехове” и вољно их, тј. без притиска страсти, чини. Међутим, показује се да се “онај који пренебрегава ситницама мало по мало креће ка бездану погибије”,¹¹⁶ наводи Свети Игњатије речи преподобнога Исаије Отшелника.

О томе колико је важно познавање и поштовање овог закона искусни учитељ у духовном животу, преподобни Исаак Сирин, каже: „Премудри Господ нас је благословио да духовни хлеб једемо у зноју лица свога. То је установио не из злобе, већ да не би десило да га не можемо сварити и да не бисмо умрли. Свака врлина је мајка следеће. Ако напустиш мајку, која рађа врлине, и пожуриш да тражиш кћери пре него што нађеш мајку, онда те врлине постају отровне змије за душу. Ако их не одбациш од себе, претити ти скоро смрт”.¹¹⁷

Ови је једно од строгих правила духовног живота које нам открива подвизнички опит светитеља.

Ево доброг савета који се односи на нашег господара “желудац”:¹¹⁸ „Ко једе све док сит не буде, том ће и корисно штету донети”.¹¹⁹

Бесмртност

Ми можемо размишљати,
али без инстинтирања на својим закључицима,
без узношења њиховом истинитошћу
и без приклињања оних који са нама нису сагласни,
већ да будемо смирени пред Тајном Божијом.
Ф.

У овом поглављу разматра се један од најсложенијих и најозбиљнијих проблема хришћанске апологетике који у директној вези са учењем о Богу - вечна судбина човека према православној доктрини. Сложеност овог питања условљена је чињеницом да

---

¹¹⁶ Исто. Т. 5. стр. 258.

¹¹⁷ *Исаак Сирин, прп.* Слова подвижнические. Слово 72. М., 1858.

¹¹⁸ *Иоанн Лествичник, прп.* О любезном для всех и лукавом владыке чреве: Лествица. Слово 14.

¹¹⁹ *Прп. Варсануфий Великий и Иоанн Пророк.* Руководство к духовной жизни. Ответ №527.

Новозаветно Откровење каже да је, с једне стране, Бог љубав и да је створио човека за вечни блажен живот, а са друге да ће се само праведни спасти, а грешници ће трпети вечне муке.

У светоотачком наслеђу по овом питању, у потпуном складу са Откривењем, налазимо ове две мисли. Прва каже да је пакао уништен Жртвом Христовом, да страдања после смрти неће бити вечна, и на крају ће *Бог бити све у свему* (1 Кор 15,28). Друга, која представља неоспорну истину и у свим нехришћанским религијама, јесте да се спасавају само праведни, док ће милијарде других људи заувек отићи у пакао.

Ово друго становиште изазива посебно болну недоумицу код многих који тврде да православље, под маском проповеди о Богу љубљи, заправо обећава вечни пакао целом човечанству, са изузетком шачице праведника.

Ево, на пример, редова из једног писма: „Добар дан, Алексеју Иљичу! На моје питање: „Воли ли нас Бог ако страдамо и овде на земљи и тамо после смрти”, одговорили сте у емисији на каналу „Сојуз”. Рекли сте да је то тајна и да је нелогично да будемо створени за вечну патњу (и ту и тамо) ако смо вољени. Очигледно, овај део религије мени није разумљив, но тада, нажалост, ни вера у Бога није искрена. Сада разумем о чему су филозофи говорили. „У православљу је Бог округан да округнији бити не може, он је сам примио муке и то захтева од својих следбеника. Или они тумаче Бога на начин који им одговара како би застрашили и понизили људе, или је њихов Бог командант концентрационог логора. Створите јаког ђавола и глупу, слабог и немоћног човека, а затим баците овог човека ђаволу да га прождире и за живота и после смрти ”.

Мислећа младост исто каже. Или је Бог нешто друго, а не оно како Га Црква представља. За разлику од мене, млади су читали више књига светих отаца, па су се згрозили противречностима... Очигледно смо сви сувише ограничени да бисмо могли разумети мудрост Божију...

Црква, углавном, у најбољем случају једноставно фанатично захтева, ништа не анализира и не објашњава, а у најгорем, испољава охолост према нама, као да смо незнавени празноглавци. Лиза”.

Или ово кратко писмо: „Вечна мука грешника значи вечно постојање пакла, односно одсуство коначне победе Христове над смрћу, над грехом, над ђаволом. Зашто онда Црква Христа назива победником пакла? Јуриј”.

Овакве недоумице, питања и оптужбе Цркве су, нажалост, чести. Стога чиним покушај да овај проблем размотрим на основу анализе текстова Светог Писма и дела Светих Отаца.

Православље без сваке сумње говори о бесмртности човека и о томе да земаљски живот добија смисао тек када се посматра као преломна фаза, током које човек одређује своју вечну судбину. Без такве вере живот са свим његовим достигнућима, циљевима и надама бива у потпуности обесмишљен смрћу. Живот без наде на живот у потпуности губи своју вредност.

О томе је лепо писао Ф.М. Достојевски: „Само вером у своју бесмртност човек поима свој рационални циљ на земљи”. „Без вере у своју душу и у њену бесмртност, људско постојање је неприродно, незамисливо и неподношљиво”.

Али каква ће бити ова бесмртност? И ту се пројављује још једна одлика православне вере, која је разликује од свих других религија света, у којима се, заиста, само праведници спасавају, а сви грешници бивају подвргнути бесконачним мукама. Православље каже да вечни живот чека не само праведнике и свете већ потенцијално и велике грешнике.

Шта то значи?

1. Две есхатолошке¹²⁰ концепције

Свето Писмо и свето предањско искуство Светих отаца и учитеља Цркве на ово питање, као што је већ речено, даје два одговора: с једне стране, потврђује се да ће само они који живе праведно у окриљу Православне цркве стећи живот вечни у свој његовој пуности, док ће сви грешни чланови њени и сви инославни трпети вечна страдања; с друге стране, захваљујући Жртви Христовој, сви људи, који прођу *лечење* (а не *казну*), болно сразмерно тежини њихових грехова и неискорењених страсти, задобијају и живот вечни.

Теолошка литература, која се бави овом темом, обично цитира свете и патристичке текстове који говоре о вечности пакла, а не помињу бројне супротне доказе. То, наравно, може изазвати само недоумицу.

---

¹²⁰ Есхатологија (од арагч. *ἔσχατος* – *коначан, последњи* *λόγος* – *реч, знање*) – јесте учење о крају света, крају историје човечаста и коначној судбини човековој.

Основно питање које се поставља гледе прве тачке гледишта гласи: ако је Бог љубав, да ли је онда могао дати право на постојање том бесконачном мноштву људи за које је знао да ће изабрати грех и отићи у бескрајне муке? Зар таква претпоставка није противуречна основној хришћанској истини о Богу Љубави?

Познат је одговор преподобнога Јована Дамаскина, који је пише: „Ако би та околност, што ће они који ће добротом Божијом постојати у будућности а својом слободном вољом одаберу зло, спречила њихово постојање, онда би зло победило Божју доброту”.¹²¹ Тешко је разумети логику ове констатације, будући да се Бог овде доводи у директну везу са оним злим бићима који су створени само по Његовој вољи. Притом, свети Јован саму доброту Божију види у томе што је Бог даровао живот онима који ће трпети вечне муке. Но да им није даровао живот, онда би „зло победило Божју доброту”.

Врло аподиктичан одговор на ово питање дао је један од предводника протестантске реформације XVI века Калвин, који је тврдио: како је Бог знао ко ће и како користити своју слободу, али је живот даровао и добрима и злима, дакле, Он је од почетка једне људе предодредио на спасење а друге на вечну пропаст. Ова тачка гледишта оправдава доктрину о вечним мукама за бесконачан број људи.

Међутим, Црква је одбацила Калвиново учење, јер оно представља изопачавање основне хришћанске истине о Богу Љубави и директну оптужбу против Њега за страшну судбину практично целог човечанства, са изузетком незнатног броја праведника.

Међутим, какав противодговор Црква, односно Свето Писмо и учење Светих Отаца, даје на овај Калвинов силогизам? Одговор је парадоксалан: видимо доказе који се односе на вечне муке, и на свеопште спасење! При томе, и једно и друго често срећемо код истог светог оца. Како ово разумети?

Да би се одговорило на ово питање неопходно је сагледати сведочанства Цркве.

Како су у богословској, образовној богословској и црквено-публицистичкој литератури текстови о вечним мукама веома заступљени, нема потребе да их овде наводимо.

Навећемо неке тек као илустрацију:

Из Јеванђења:

---

¹²¹ *Иоанн Дамаскин, прп.* Точное изложение православной веры. Гл. 21. Кн. 4.

Тада ће рећи и онима што му стоје с лијеве стране: *Идите од мене, проклети, у огањ вјечни који је припремљен ђаволу и анђелима његовим ... И ови ће отићи у муку вјечну* (Мт 25: 41, 46).

А који похули на Духа Светога нема опроштења вавијек, него је крив вјечноме суду (Мк 3: 29).

Ко вјерује у Сина, има живот вјечни; а ако је непослушан Сину, неће видјети живота, него гњев Божији остаје на њему (Јн 3: 36).

Из дела **Светих Отаца:**

Свети Григориј Богослов: „Но када смо у опасности да изгубимо спасење душе, душе блажене и бесмртне, која ће вечно трпети казну за своју порочност или бити прослављана благодарећи добродетелности својој, који се подвиг од нас очекује?”¹²²

Преподобни Макарије Египетски: „Они који су зачели у срцу своје грех и породили чеда безакоња не могу у онај (судњи) дан избећи страшни и свепрождирући огањ, заједно ће осуђени бити и душе и тела ће њихова”¹²³.

Преподобни Максим Исповедник: “Награда за врлинске подвиге јесу бестрашће и знање. Јербо они нас воде у Царство Небеско, као што нас страсти и незнање воде ка мукама вечним”.¹²⁴

Сведочанства о спасењу васколиког рода људског Жртвом Христовом, по правилу, се не наводе јер је њих потребно подробније представити.

Како би се избегло неправилно поимање делова Светог Писма који се даље у тексту наводе, наводимо светоотачка тумачења.

Апостол Петар:

Христос ... у тамници ... сиђе и проповједа ... који бијаху некада непослушни кад их очекиваше Божије дуготрпљење [који погибоше у време потопа] у дане Нојеве ... мртвима (1 Пет 3: 18-20; 4:6).

---

¹²² Григориј Богослов, свт. Творения. М., 1843. Т. 1. стр. 33.

¹²³ Макариј Египетски, прп. Духовные слова и послания. Слово 18, 6 (1). М.: Индрик, 2002. стр. 590.

¹²⁴ Максим Исповедник, прп. О любви: Вторая сотница. §34 // Добротолюбие. М., 1888. Т. 3. стр. 94.

Преподобни Максим Исповедник ове речи апостола Петра о силаску Христовом у пакао тумачи на следећи начин: „Свето писмо „мртвима” назива људе који су умрли пре доласка Христовог, на пример, оне који су живели у време потопа, за време Вавилонске пометње, у Содому, Египту, као и друге које је у различита времена и на различите начине чекала многострука плата и страшне недаће Божанских судова. Ови људи су кажњени не толико због што нису знали за Бога, колико због увреда које су једни другима нанели. По речима Светога Петра њима су речи спасења биле благовештене пошто су већ били примили *суд по човјеку телом*, односно за живот у телу добили казну за злочине једни против других, да би живели *по Богу духом* (1 Пет 4:6), то јест, да би, налазећи се у паклу, прихватили проповед Божију, верујући у Спаситеља који је сишао у пакао да спасе мртве”.¹²⁵

Апостол Јован Богослов:

- *А он је жртва помирења за гријехе наше, и не само за наше него и свега свијета.* (1 Ин. 2, 2).

Апостол Павле:

- *Тако, дакле, као што једним пријеступом дође осуда на све људе, тако и једним оправдањем дође на све људе оправдање живота* (Рим. 5, 18).

Блажени Теофилакт Охирдски појашњава ово место: “Кроз оправдање јединиог Христа на све људе се излила благодат која им је донела оправдање уместо греха, и живот уместо смрти”.¹²⁶

- *Јер Бог затвори све у непокорност, да све помилује. О дубино богатства и премудрости и разума Божијега! Како су неиспитиви судови његови и неистраживи путеви његови!* (Рим. 11, 32–33).

Блажени Теофилакт тумачи ове речи на следећи начин: “Када су спасени пагани, спасиће се, ревнујући попут њих, и Јудеји, и на тај начин ће сви бити помиловани”¹²⁷.

---

¹²⁵ Максим Исповедник, *прп.* Вопросыответы к Фалассию // Творения. М.: Мартис, 1994. Кн. II. Вопрос 7. стр. 44.

¹²⁶ Феофилакт Болгарский *блж.* Толкование на Послание к Римлянам: Толкование на Послания св. ап. Павла. М.: Сибирская благовонница, 2009. Т. 2. Часть 1. Гл. 5

¹²⁷ Исто. Гл. 11.

- *Јер као што у Адаму сви умиру, тако ће и у Христу сви оживјети ... Последњи непријатељ укинуће се – смрт. ... А кад му све покори, онда ће се и сам Син покорити Ономе који му све покори, да буде Бог све у свему (1 Кор 15; 22,26,28).*

Блажени Теодорит Кирски појашњава: „Обратите пажњу на оснивање рода и увидићете да су после прародитеља уследили потомици, и сви су постали смртни јер је он примио смртност. Тако ће целосно јестаство човеково следити за Владиком Христом и бити приопштено васкрсењу”.

Блажени Теофилакт: “Неки кажу да се тим, тј. покорвањем свега уништава зло. Јербо, када нема греха, очигледно да ће Бог бити у свима ... сви ћемо бити боголики, сви ћемо у себи имати Господа, и то само Њега”¹²⁸.

- *А кад се ово распаљиво обуче у нераспаљивост, и ово смртно обуче у бесмртност, онда ће се испунити она ријеч што је написана: Побједа прождрије смрт. Гдје ти је, смрти, жалац? Гдје ти је, пакле, побједа? (1 Кор 15, 54–55).*

Свети Теофан Затворник: „Када тленост на тај начин буде прогнана из сваколиког битија и посвуда буде царевао живот бесмртни, тада ће све бити преиспуњено радошћу живота”.¹²⁹

- *Јер Бог бјеше у Христу који помири свијет са собом, не урачунавши им гријехе њихове, и метнувши у нас ријеч помирења (2 Кор. 5, 19).*

Блажени Теофилакт објашњава: “Отац нас је помирио са Собом ... показавши такву блискост са људима да не само што их није кажњавао, но је показао трпељење према њима, не само да им је опростио већ им није ни спочитао кривицу. Јер да је Он пожелео да тражи оправдање, сви би погинули”.

Свети Теофан: “Како је Он помирио свет са собом? Опростивши му сагрешења. Јер иначе не би био пријатељ. Зато апостол и каже: „Не урачунавши им гријехе њихове”. Уколико би Он хтео да тражи да му положимо рачун за грехове, нико од нас не би претекао.

---

¹²⁸ Там же. Толкование на Первое послание к Коринфянам. Гл. 15.

¹²⁹ *Феофан Затворник, свт.* Толкование Первого послания апостола Павла к Коринфянам М.: Правило веры, 2006. 7-е отд. §3. С. 761.

Међутим, при мноштву грехова наших, Он не само да није тражио да будемо кажњени већ се помирио са нама; не само што је одбацио наше грехове, но нам их није ни урачунао”.¹³⁰

- *Избриса обвезницу која нас својим прописима оптуживаше и бјеше против нас, и уклони је приковавши је на крст; Разоружавши началства и власти, жигоса их јавно, побједивши на њему* (Кол 2: 14–15).

Блажену Теофилакт: “Јер си ми бејасмо греху и казни подложни, али ОН ... на крсту победи и грех, и казну”.¹³¹

Ово је казивао и стари пророк Илија: *И јавиће се слава Господња, и свако ће тијело видјети; јер уста Господња говорише* (Ис 40: 5).

Могу се навести и сведочанства која су део практично свих богослужења, посебно недељних, у Православној цркви. У њима се стално понавља мисао да је пакао побеђен, да је смрт, која је потчинила себи човека првобитним грехом, побеђена Васкрсењем Христовим и да су се врата раја отворила за све.

Ево неколико примера из великог броја богослужбених текстова који говоре о спасењу свих људи Жртвом Христовом.

Током јутрења на **Велики петак** чујемо:

“Рукопис наш, на крсту подерао си, Господе, и убројан у мртве, тамошњега тирана си свезао, избављајући све од окова смрти васкрсењем твојим, којим се просветисмо, Човекољупче Господе, и ватијемо Ти: сети се и нас, Спасе, у Царству твоме”. (“Блажени” Посног триода).

На **Велику суботу**:

“Царује Ад, али не влада вечно над родом човечијим” (тропар 6-е песме канона).

Особито свечано се ова истина објављује на **Светло Васкрсење Христово**:

---

¹³⁰ *Феофан Затворник, свт.* Толкование Второго послания апостола Павла к Коринфянам М.: Правило веры, 2006. стр. 260.

¹³¹ *Феофилакт Болгарский блж.* Толкование на Послание к Колоссянам: Толкование на Послания св. ап. Павла. М.: Сибирская благовонница, 2010. Т. 3. Часть 2. Гл. 2.

Христос, “умертвивши смрт”, “смерћу смрт уништи”, “**смертное жилище разори**”.

У пасхалном канону се она непрекидно чује. У 7-ој песми, на пример:

“Празнујмо умртвљење смрти, адово разрушење, почетак другога вјечног живота играјући пјевамо виновника, јединога благословенога Бога отаца и препрослављенога” – Христа.

У недељним тропарима, кондацима и стихирима велики број пута се та мисао понавља:

“Када си сишао к смрти, Животе Бесмртни, тада си Ад умртвио блистањем Божанства” (недељни тропар 2. глас тропарь 2-го гласа)¹³².

“Уништио си Крстом Својим смрт” (васкршњи (недељни) тропар 7. глас). И тако даље.

На јутрењу чујемо: “Днес спасеније миру бист”!

О овој коначној победи Христа на адом и смрћу пише велики број светитеља у својим делима.

Амвросије Медиолански: “Грешник ће после смрти проћи кроз огњена страдања како би се, очишћен огњен, спасао и не би вечне муке трпео”¹³³.

---

¹³² Свети Инокентије (Борисов) на овај начин објашњава Христов силазак у пакао: «О чему је проповед говорила у паклу? Апостол о томе не говори директно. Он о чему би могла говорити проповед Спаситељева осим о спасењу? Заврштак започетог говори о његовој суштини. А крај проповеди у паклу за оне најупорније душе, попут Нојевих савременика, како то апостол недвосмислено сведочи, морала је говорити о томе да они “ који су у време потопа живели телом, сада, после проповеди Христове, духом ” (види 1 Пет 4, б). Они, који су оживели духом, нису могли бити остављени у загрљају смрти, и Победник смрти, који се сам спустио у пакао, морао је са Собом многе повести. Уколико неко посумња да гледе овог поверује у пакао који како је Он сада „погубио мртваце којима је царевао одвајкада“, не може посумњати у сведочанство Цркве која која славопоји и каже да су силаском Божанског Жениха у пакао „опустошена сва царства пакла” (Види: *Инокентий Херсонский, свт. Слово в Великую субботу // Сочинения. 2-е изд. СПб., Изд. Тузова, 1908. Т. IV. стр. 480).*

¹³³ Цит. по: *Иларион (Алфеев), игум. Таинство веры. Введение в православное догматическое богословие. М., 2003. стр. 135.*

Амфилохије Иконијски: “Када је сишао у ад, Он разори гробнице адове и опустоши тманице адове ... сви беху ослобођени ... светлост засја и тама би разгнана”¹³⁴.

Атанасије Велики: “Он је Тај Који је у давна времена извео народ из Египта, а потом све нас, или, тачније, сваколики род људски искупио од смрти и извео из ада”¹³⁵.

Атанасије (Сахаров, †1962): “Мени је православље најмилије. Не могу га ни са којом другом вером, другим веровањем упоредити. Међутим, не усуђујем се рећи да ће сви неправославни безнадежно настрадати. Господња мислост је велика и многима је Он избављење”¹³⁶.

Василије Велики: “Јер Господ је морао окусити смрт за сваког, и поставши спасоносна жртва за свет, све је оправдао Својом крвљу”¹³⁷.

Григорије Богослов: “*Да буде Бог у свему* (1 Кор 15, 28) до времена васпостављања света [грч. ἀποκαταστάσεως πάντων, дословно: “обновљење свега” – Дап 3, 21] ...када ми, који сада, по чињењима или страстима својим, или уопше јер немамо Бога у себи, или Га имамо недовољно, – престанемо бити многим, већ се учинимо свецело богоподобнима и свецелог Бога и Њега једино у себе сместимо. То је савршенство којем ми идемо! И њега има у виду апостол Павле када каже: *Гдје нема ни Јелина, ни Јудејаца... него је све и у свему Христос* (Кол 3, 11)”¹³⁸.

Григорије Богослов чак помиње могућност огњеног крштења у аду: „Можда ће они (отпали) бити крштени огњем – последњим крштењем, најтежим и најдужим које гута вештаство као сено и прождире испрзност сваког греха”¹³⁹.

---

¹³⁴ Цит. по: *Иларион (Алфеев), игум.* Христос – победитељ ада. СПб., 2001. стр. 84.

¹³⁵ *Афанасиј Великиј, свт.* Творения. М., 1994. Т. 3. стр. 464.

¹³⁶ Собрание писем свт. Афанасия (Сахарова). М., 2001. стр. 272.

¹³⁷ *Василиј Великиј, свт.* К епископу Оптиму. Творения. СПб., Изд. Сойкина, 1911. Т. 3. стр. 324.

¹³⁸ *Григорий Богослов, свт.* Слово 30. О богословии четвѣртое, о Боге Сыне второе. Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 1994. Т. 1. С. 433.

¹³⁹ *Григорий Богослов, свт.* Собр. творений в 2-х томах. Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 1994. Т. 1. С. 543.

Григорије Ниски: „По асполутном уништењу зла из свих бића поново ће засјати боговидна лепота по лику које смо првобитно и били саздани ”.¹⁴⁰

Епифаније Кипарски: “За нас Пострадали... који је у ад сишао... извео заробљене душе и ад испразнио”¹⁴¹.

Јован Златоуст у Беседи на јутрењу Светога Васкрсења Христовог: Христос је “опустошио ад, сишавши у њега; ад опусте ... умртви се... би свргнут... окован... Смерти! Где је твоје жалац? Аде! Где је твоја победа? Воскресе Христос – и ти би срушен. Воскресе Христос – и падоше демони! Воскресе Христос – и ни једног мртвог у гробу нема”.

Теодорит Кирски у тумачењу речи апостола Павла *да буде Бог у свему* пише: “Дакле, напослетку ће *бити Бог у свему* када сви буду од греха избављени и када се Њему обратe, и тад им се више неће склоност ка неваљалству јављати”.

Теофан Затворник, објашњавајући рели апостола Павле: *И Он за све умрије* (2 Кор 5: 15), пише: “Апостол разуме не само верујуће већ и све људе који живеше у времена разна”. “Све људе, каже, ми сада поимамо не као плот и крв: родио се, живео и умро, већ как лица која су предодређена да у себе приме начало Божанског живота као залог васкрсења и преславног нетрулежног живота ... Живот у Исусу Христу или духовно обновљење човека кроз Њега бејаше започето тек у време апостола; у људе би замешен само квасац који тек до оних најближих делова допреше, но како је он требао све прожети, свети Павле овај почетак препорода човечанства могаше видети као васколики препород његов”.

Такође је записао: “Бог није лицемеран и неће судити свакоме по закону који је за Себе сматрао обавезним”¹⁴².

Таково тумачење овог питања налазимо и код многих преподобних.

---

¹⁴⁰ Григорий Нисский, *свт.* Творения в 8-и частях. М., 1865. Ч. VII. стр. 530.

¹⁴¹ Епифаний Кипрский, *прп.* Творения. М., 1863. Ч. 1. стр. 140.

¹⁴² Феодан Затворник, *свт.* Толкование Послания апостола Павла к Римлянам. М.: Правило веры, 2006. стр. 205.

Јефрем Сирин не сумња да је „у гласу Господа [приликом силаска у ад] ад чуо вест да се припреми за потоњи Његов глас [Други долазак], којим ће ад коначно бити побеђен”.¹⁴³

Јован Лествичник: “За све дароване слободном вољом Бог јесте живот, и спасење свих, верних и неверних, праведних и неправедних, благочестивих и неблагочестивих, без страсти и са страстима ... *јер Бог не гледа ко је ко*” (Рим 2: 11)¹⁴⁴.

Исаак Сирин: “Грешник није у стању да замисли благодат васкресења свога. Где је ад који би могао да печал у нама пробуди? Где су муке које у нама изазивају страх и побеђују радост љубави Његове? И шта је то ад у поређењу са благодаћу васкрсења Његовог, када ће нас из ада подићи, учинити да се тлено у нетлено обуче, грешног из ада у слави подићи? ... Постоји плата за грешнике, и уместо плате праведнога даће им Он васкресење; и уместо да тела оних који су погазили закон Његов учини тленим, обући ће их у савршену славу нетрулежности. Ова милост ће нас васкрснути после сагрешења наших, више милости нас учинити да битишемо онда када нисмо постојали”.¹⁴⁵

“Ако човек каже да се Он, само да би било пројављено дуготрпљење Божије, мири са њима [грешницима] овде како би их тамо немилосрдно мучио – такав човек изговара страшну хулу на Бога... Такав... Га клевеће” „Није зарад тога милосрдни Владика створио умна бића да би их подвргнуо немилосрдној бесконачној тузи – оне за које је знао пре њиховог стварања у шта ће се претворити после стварања, и које је Он ипак створио”.¹⁴⁶

Максим Исповедник: “Тада ће, временом, ослабљене снаге душе одбацити сећање на зло, које је пустило корене у души, и, приближавајући се граници свих векова и не налазећи спокоја, душа ће прићи Богу Који не зна за границе; и тако, кроз спознању, а не кроз учињено добро, души ће бити повраћена њена снага и она ће бити враћена

---

¹⁴³ *Ефрем Сирин, прп.* Творения. Сергиев Посад, 1914. Ч. 8. стр. 312.

¹⁴⁴ *Иоанн Лествичник, прп.* Лествица. Слово 1. §3.

¹⁴⁵ *Исаак Сирин, прп.* Слова подвижнические. Слово 90. М., 1858. стр. 615.

¹⁴⁶ *Исаак Сирин, прп.* О Божественных тайнах и о духовной жизни. Беседа 39. М., 1998. §2, 6.

[αλοκαταστηναι] у првобитно стање, и тада ће бити јасно да Творац никада није био причасан греху”.¹⁴⁷

Силуан Атонски: “Морамо имати само ову мисао – да ће сви бити спасени”.¹⁴⁸ Једног дана је неки монах пустињац дошао монаху Силуану и рекао: „Бог ће казнити све атеисте. Они ће горети у вечном огњу”. Ова идеја је била врло мила пустињаку. Међутим, старац Силуан му, душе узбуђене, одговори: „Па, реци ми, молим те, ако те на небо узнесу па ти одатле угледаш како неко гори у пакленој ватри, хоћеш ли бити спокојан?” „Шта ћемо, сами су криви”, одговори пустињак. Тада му старац са тугом рече: „Љубав тако нешто не може поднети... Молити се морамо за све”.¹⁴⁹

Таква су сведочанства Светих Отаца, која налазимо како у литургијским текстовима, тако и у њиховим делима.¹⁵⁰ И немогуће је претпоставити да ови апостоли, светитељи и преподобни нису разумели Јеванђеље или да су се, што је „неизрациво богохулство”, свесно супротстављали Христу, учећи о неизбежности бесконачних мука *непокорних* и духовно *мртвих* и „спасењу свих”, верних и неверних, праведних и неправедних, побожних и безбожних, бестрасних и страсних”. Управо то им је било откривено Духом Светим.

Међутим, велики број светитеља, укључујући и оне које смо управо цитирали, у другим случајевима пишу о вечним мукама. И то такође износе не као лично мишљење, већ просветљени Духом Божијим, потпуно схватајући да изговарају међусобно контрадикторне ставове. Како то да разумемо и какво је учење Цркве у овом случају?

На основу логике хришћанског Откровења о Богу, који је, будући Љубав, створио човека и пострадао за човека и за човеково добро на Крсту, могао би се извући коначан закључак о начелној немогућности вечних мука. Међутим, наука захтева да се при извођењу

---

¹⁴⁷ Цитат по: Brian E. Daley sj. Апокатастасис и «благое молчание» в эсхатологии св. Максима Исповедника.

¹⁴⁸ *Софроний (Сахаров), архим.* Старец Силуан Афонский. М., 1996. стр. 110.

¹⁴⁹ Исто, стр. 23.

¹⁵⁰ Види врло темељну анализу овог питања у раду игумана (сада митрополита) Илариона (Алфејева) (Алфеева) «Христос – победитель ада». СПб., 2001.

закључака у обзир узму све чињенице релевантне за питање о коме се расправља. У овом случају, то је сведочанство Светог Писма и Светих Отаца, који говоре не само „за” већ и „против” овог наизглед логички беспрекорног закључка. Стога остаје једини могући закључак да смо у овој ствари суочени са очигледном тајном *оног* света – тајном вечности.

Шта то говори оном који верује?

Говори то да је директно откривање ове тајне човеку директно повезано са озбиљном опасношћу по њега. Опасност лежи у томе што уверење да ће само праведници бити спасени може учинити да сваки хришћанин, који себе, што је природно, види као грешника, падне у очај а потом до потпуно одбаци све норме хришћанског живота. Међутим, вера у безусловност свога спасења (као, на пример, у протестантизму) може исто тако лако изазвати равнодушност према хришћанском животу у целости. То јест, у сваком случају, када би Господ директно открио неминовост онога што чека човека, то би за огроман број људи била права духовна катастрофа.

Испоставља се да је двострука природа доказа, када се ниједна од опција нити потврђујем нити негира, једино право средство помоћу ког човек може сачувати своју моралну слободу. Јер, с једне стране, увек постоји нада на спасење грешника, о чему Јеванђеље више пута говори. С друге стране, нема разлога за лукавим самоубеђењем у неминовност свога спасења.

Свети Григорије Ниски је, на пример, поводом тога рекао: „Промисао Божија се кроз наша својства прилагођава нашим слабостима, тако да се они склони греху, страхујући од казне, судржавају од зла; а да они, већ потонули у грех, не изгубе сваку наду на спасење кроз покајање”.¹⁵¹

Зато Господ није открио човеку тајну његове вечности.

Ово тајанствено ћутање такође ослобађа Цркву тешке оптужбе да је учи о вечним мукама безусловно за цело човечанство (са изузетком незнатног броја праведника), укључујући и недужну децу којима је разних разлога земаљски живот подарен ван Православне цркве.

---

¹⁵¹ Григорий Нисский, *свт.* Опровержение Евномия // Творения в 8-и частях. М., 1864. Ч. VI. стр. 429.

Истовремено, Црква све оне, који размишљају о тајнама Божијим, опомиње речима попут речи преподобног авве Исаије Отшелника: „Ко разуме и испуњава речи Писма по свом разумевању, тврдоглаво инсистирајући да га тако треба разумети и испунити, не познаје славу и богатство Божије. Напротив, онај који, поимајући, каже: „Не знам тачно реч Божију, јер сам као човек ограничен”, тај узноси славу Богу. У њему ће обитавати слава Божија, по делима и смирењу његовом”.¹⁵²

2. Тајне духовнога света

И у Светом писму и код Светих Отаца видимо како се дијалектички откривају нека питања вере, укључујући и она везана за коначну судбу човеку. Шта је разлог томе?

Може се навести неколико разлога.

Први је то што савремени човек, који је изгубио своје првобитно стање и који је затворен у четвородимензионални простор и време, не може адекватно да схвати други свет, па чак ни да га, дошавши у додир са њим, опише користећи се појмовима свог овоземљаског искуства. Апостол Павле је открио Коринћанима да је он *Би однесен у рај и чу неисказане ријечи које човјеку није допуштено говорити* (2 Кор 12: 4). Преподобни Симеон Нови Богослов објашњава разлог ове *неизрецивости*: “Људи се служе људским појмовима, и стварима, и речима и мисле да изображавају Божанско јестаство, оно јестаство које нико ни од анђела, ни од људи видети нити је могао, нити именовати”.¹⁵³

Зато су богоугодни писци били принуђени да прибегавају различитим аналогијама, поређењима, метафорама како би на неки начин до човека донели оно неопходно за спасење. Међутим, аналогије ипак није објашњење, него је тек алузија.

Други разлог је неизвесност појма вечности. Вечност се често тумачи као бескрајно време. Међутим, време и вечност су две потпуно различите категорије. Време је феномен пролазног света, вечност пак – будућег живота.¹⁵⁴ Могуће је да је то један од разлога

---

¹⁵² *Игнатиј (Брянчанинов), свт.* Отечник. Гл. 35. Слово 242.

¹⁵³ *Симеон Новий Богослов, при.* Божественные гимны. Сергиев Посад, 1917, стр. 272.

¹⁵⁴ Појам вечности не означава бесконачност у времену, тим пре крај живота. Како је то приметио Владимир Лоски „уколико кретање, промена, прелазак из једног у друго стање јесу категорије времена, онда им се не могу супроставити следом појмови: накретање, непроменљивост, неки континуитет статичне

међусобне искључивости одговора на питање о вечној судби човековој. У сваком случају, вечност остаје иста тајна за човека као и много тога другог из света *оног*.

Трећи разлог за ову наизглед чудну дихотомију ставова о коначној судби човековој јесте потреба да се истина вере изложи примењено на човека. Односно, понекад је она формулисана строго, а у другим случајевима у складу са нивоом умног и духовног развоја адресата, у складу стањем његове душе. Свети Теофан Затворник је истицао овај педагошки разлог: „Ништа те не смирује толико као страх од паклених мука”.¹⁵⁵ Стога код многих многих светитеља читамо и о вечности, и о привремености мука на оном свету.

Ево неколико примера ове антиномије.

Преподобни Јефрем Сирин, који је говорио, као што се сећамо, да ће Господ “апсолутно испразнити ад”, на другом месту пише: Он “ће праведнике да узнесе на небо, а нечестиве у ад бацити”¹⁵⁶.

Свети Јован Златоуст, који у Беседи на Светло Христово Васкрсење каже да је силазак Христа учино празним, умртно, свргнуо пакао, на другом месту проповеда: “И грешници ће се обући у бесмртност – али не зарад славе, већ да би тамо имали свог сталног пратиоца – мучење”¹⁵⁷.

Свети Теофан Затворник у тумачењу 1 посланице Коринћанима, глава 15, стихови 22-23, каже: „неће окусити блажени живот у Њему” (Христу). Потом, даље, објашњавајући

вечности; то би била вечност хипотетичког Платоновог света, али не вечност Бога Живота. Уколико Бог живи у вечности, та жива вечност мора надилазити супротстављеност изме времена које се креће и статичне вечности”. (*Лосский В.Н.* Очерк мистического богословия Восточной Церкви. Догматическое богословие. М., 1991. С. 233). Види такоше: *Павел Флоренский, свец.* Столп и утверждение истины, письмо «Геенна»; митр. Макарий (Оксиук). Эсхатология свт. Григория Нисского. М., 1999.

Иногда встречается утверждение: поскольку вечно блаженство в раю, следовательно, вечны и муки ада. Но это умозаключение логически неверно. Оно равносильно утверждению: если вечен Бог, следовательно, вечен и сатана; или: если вечна любовь, то вечна и ненависть. Поэтому из вечности блаженства в Боге совсем не следует вечность мук в аду.

¹⁵⁵ *Феофан Затворник, свт.* Письма к разным лицам. Киев, 2009. С. 20.

¹⁵⁶ *Ефрем Сирин, прп.* Псалтирь. М., 1874. Пс. №134. С. 194.

¹⁵⁷ *Иоанн Златоуст, свт.* Увещание к Феодору падшему // Творения. СПб., 1895. Т. 1. Кн. 1. С. 13.

речинда *будет Бог све у свему*, пише, да ће се „крз васкрсење свршити коначно *обновљење* [грч. ἀλοκατάστασις] палоба човека и да ће човек задобити славу која му је намењена”.¹⁵⁸

Зато Црква ни на једном од Васељенских сабора (између осталог ни на Петом (553), а ком је било осуђено јеретичко учење Оригне (†250))¹⁵⁹, није осудила ни једног од светих отаца који су писали како о вечности, тако и његовом крају. Штавише, на Шестом васељенском сабору (689) свети Григорије Ниски, Григорије Богослов и Јован Златоуст, који су директно говорили о спасењу васколиког рода људског, не само да нису били осуђивани већ су се нашли међу изабраним светитељима. На Седмом васељенском сабору (787) свети Григорије Ниски је именован чак “оцем Отаца”.¹⁶⁰

Неједнозначност учења Светога Писма и Светих отаца гледе проблема пакла свештеник Павле Флоренски је назвао “антиномијом пакла”. Тај проблем су покушавали да реше многи руски православни мислиоци, нпр: протојереј Александра Туберовски, свештеник Анатолиј Жураковски, протојереј Сергије Булгаков, кнез Ј. Н. Трубецкој, проф. В.И. Екземпљарски, Н.Ф. Фјодоров и други. Нажалост, ови истраживачи су врло мало

---

¹⁵⁸ *Феофан Затворник, свт.* Толкование Первого послания апостола Павла к Коринфянам М.: Правило веры, 2006. 7-е отд. стр. 699.

¹⁵⁹ Ориген учио, что человек был создан чистым бесплотным духом (умом), который за согрешение был заключён в тело. Поэтому спасение Ориген понимал как *восстановление* (грч. ἀλοκατάστασις), прежде всего, человека в первоизданном состоянии чистого ума, и *восстановление* всего творения, включая демонов. Блаж. Августин писал: «Ориген полагал, что даже сам дьявол и его ангелы после более продолжительных и тяжких наказаний сообразно заслуженному будут освобождены от этих мук и присоединены к святым ангелам. Частью за это, частью за что-то другое, в особенности за мнение о беспрестанно чередующихся блаженствах и злополучиях и бесконечно повторяющихся через определённые промежутки веков переходах и возвратах от блаженства к злополучиям и наоборот, Ориген был отвергнут Церковью не незаслуженно» (О граде Божиим. XXI, 17).

Ориген је учио да је човека створио чисти бестелесни дух (ум), који је био заточен у телу због греха. Стога је Ориген схватао спасење као обновљење (грч. ἀλοκατάστασις), пре свега, човека са исконским стањем чистог ума, и као *обновљење* целокупне творевине, укључујући и демоне. Блаж. Августин је писао: „Ориген је веровао да ће и сам ђаво и његови анђели, после дугих и тежих казни, сразмерним ономе што су заслужили, бити ослобођени ових мука и присаједињени светим анђелима. Делом због овога, делом због нечег другог, посебно због свог мишљења о континуитету наизменичних благодати и несрећа и циркуларним током векова прелазима и враћањима из блаженства у несрећу и, Ориген није незаслужено био одлучен од Цркве.”

¹⁶⁰ *Иларион (Алфеев), иером.* Мир Исаака Сирина. М. 1998. стр. 308, коментар 72.

конститовали светоотачко наслеђе. Специфичано резимирање богословско-филозофског истраживања овог проблема налазимо код Н. А. Берђајева који је рекао да је то “најдубља тајна која се не може рационализовати”.¹⁶¹

3. Шта су то невечне муке

Обе издвојене есхатолошке концепције искључиво у спреси објашњавају узрок двојности сведочанства Откровења о вечној судбини света. Свака од ових концепција засебно не поседује заокружено богословско виђење, свака од њих има недостатке. Прва не укида логичку противречност која се јавља између двају начала: љубави Божије и стварањем човека чија је већина потомака осуђена на вечите муке. При томе ово позивање на слободу човека не решава проблем, будући да је реч не о слободи човека, већ о вољи Божијој: да ли је Бог могао, ако је Он љубав, знајући да ће велики број људи бити потврнут бескрајним мукама, створити човека само ради тога малог броја праведника који ће бити спасени? Не овај питање дата тачка гледишта не даје одговора.

Међутим, и други есхатолошки поглед који говори о детерминисаности мука, суочава се, чини се, са ништа мање озбиљним проблемом. Уколико ће на крају века Бог бити у свему, тј. сви ће бити спашени, зар није свеједно како веровати или живети, не обесмишљава ли се у том случају хришћанска религија са свим својим истинама, заповестим, духовним и моралним вредностима? Ово питање је потребно веома озбиљно размотрити будући да је његов основни постулат тврдња о привремености мука које се често виде као апсолутно ефемерним у односу на живот вечни.

Шта у животу после смрти чека душу човекову који је живео вођен страстима?

Под један. Црква предупредује да приликом уласка душе у вечност бивају огољене не само све њене мисли, намере, осећања, жеље већ и *тајна срамотних дјела* (2 Кор. 4, 2). И то ће се десити не у неком мрачном углу васељене, већ сасвим отворено, видљиво, пред савешћу те душе и пред Богом, пред лицем анђела и светитеља, пред ближњима и драгим људима. Разуме се да ће такву срамоту наше „ја” морати поднети! И од те муке и од те срамоте побећи се не може.

---

¹⁶¹ Берђаев Н. О назначении человека. Опыт парадоксальной этики. Париж, 1931. С. 241.

Игурман Никон (Варабјов) је у једној од својих проповеди навео овакав пример. Замислите трг који је цео прекривен вашим рођацима, члановима ваше породице, пријатељима, познаницима и колегама, а ви стојите пред њима на виском подијуму покрај које се налази ужасна, одвратна јама. И одједном са ваше душе спада завеса која ју је чинила недоступном и пред свима бивају откривена сва ваше тајне: лицемерје, лаж, обмана, завист, похота, неверност и остало. Зар се не бисте бацили у ту смрдљиву јаму само да побегнете од такве смраоте?

Ево шта ће бити реална казна за оне паметнице које су се, попут нојева, крили од своје савести, забивши своју главу у песак самосмира вања: „Муке неће бити вечен.. ”. Реланост такве казне потврђује искуство многих који су прошли кроз слично мучење.

Друго. Свети Григорије Ниски је писао: „Тело није узрок страсти, него је то слободна воља која страсти рађа”,¹⁶² односно извор страсти није тело, већ душа. Чак и најстрашније телесне страсти имају корен у души, чак и ако је њихово оруђе тело. Дакле, смрћу тела не нестају страсти које се у души настале *слободном вољом*. Са њима човек улази у свет вечности. И шта онда чека његову душу? Тамо ће, како пише игуман Никон, „страсти хиљаду пута јаче него на земљи ће горети као огањ без икакве могућности да се угасе”.¹⁶³

Није тешко схватити зашто су *тамо* неупоредиво јаче него овде. Док је душа у телу, страсти углавном немају потпуну слободу испољавања. Ометају сих људи, околности, здравствено стање... Да, човек је само заспао – и све се смирило. Под плаштом телесног, оне не делују пуном снагом. Међутим, ослободивши сетела, страсти откривају сву суровост своје природе. Ништа не омета њихово деловање: *тамо* нема ни сна, ни забаве. И, што је можда најмучније, нема начина да се они задовоље!

И треће, оно на шта Црква унапред упозорава. Душа која робује страстима посебно је доступна и подложна нападима злих духова, који распламсавају и појачавају дејство страсти. А пошто се смрћу тела души одузима воља, она је, будући да је роб страсти, немоћна да се одупре злим дусима. И тада је немогуће замислити кроз какве патње пролази јадна душа! Искуство подвижника, који су долазили у додир са демонима, говори о

---

¹⁶² Григорий Нисский, *свт.* Творения в 8-и частях. М., 1865. Ч. VII. стр. 521.

¹⁶³ Никон (Воробьев), *игум.* Письма духовным детям. Свято-Троицкая Сергиева лавра, 1998. стр. 81.

неописивом страху душе који она осећа када јој се демони само приближе – они су подли, страшни, мрски. Игуман Никон је писао да се „од једног погледа на њих може полудети”.¹⁶⁴

У том погледу је врло индикативна чињеница коју цитира Мориц Ролингс у својој књизи „С оне стране прага смрти”. Реч је о чувеном кардиологу, професору Универзитета у Тенесију (САД), који је много пута враћао у живот људе који су били у стању клиничке смрти. Ролингс прича како је једном био започео реанимацију таквог пацијента: користећи масажу, која је уобичајена у таквим случајевима, покушавао је да оживи пацијентово срце. Такви случајеви су били чести у његовој пракси. Масажа је била груба, тако да се понекад дешавало да се пацијентима поломе ребра; у сваком случају пацијенти су осећали болове и увек би тражили од доктора да престане са масажом. Но са чиме се тог пут сусрео, и то, како каже, први пут? Његов пацијент је, чим му се на неколико тренутака вратила свест, снажно узвикнуо: „У паклу сам! Не заустављајте се!” Доктор га је питао шта га плаши. „Зар не разумете? У паклу сам! Кад престанете са масажом, нађем се у паклу! Не дозволите да се вратим тамо!” И то се неколико пута поновило.

Он даље пише: „У тренутку када сам га погледао у лице, обузео ме је немир. Његов израз лица је био далеко страшнији но у тренутку смрти. Оно је било изобличено у ужасну гримасу која је одавала ужас, зенице су му биле раширене, дрхтао је, обливен знојем. Једном речју, то се тешко да описати”.¹⁶⁵ Даље Ролингс каже да му је тај човек, када је коначно дошао себи, испричао кроз какве страшне муке је пролазио у време смрти. Тај болесни човек је био спреман да поднесе што год треба само да се онамо не врати. Онамо, у пакао! Потом, када је кардиолог почео озбиљно да проучава сличне случајеве и почео да се распитује и код колега, испоставило се да тога у пракси нема мало. Од тада је почео да бележи приче реанимираних пацијената.

Посебно су занимљиве чињенице које наводи у вези са спашеним самоубицама. Сви су они (он не зна за изузетке) тамо преживљавали тешке муке. Он описује стање таквих пацијената. Пред несрећницима би се појавила чудовишта. Од једног погледа на њих душа би задрхтала, не би имала где да се сакрије, било је немогуће не видети их и не чути. Из тог

---

¹⁶⁴ Исто, стр. 29.

¹⁶⁵ Исто.

страшног стања излаза није било! Када се једна девојчица, која се била отровала, освестила, само је за једно молила: „Мама, помози ми! Натерај их да побегну од мене... њих, те демоне у паклу... Било је тако страшно”.¹⁶⁶

Четврто. Православље указује на још један озбиљан разлог зашто није „свеједно како се живи” чак и ако се човек на крају спасе, јер само стање спасења може бити веома различито. Пребодобни Јован Касијан Римљанин цитира речи аве Хермона: „Велика је разлика између оних који ће бити помиловани и оних који ће се удостојити узвишеног виђења Бога”.¹⁶⁷ Апостол Павле је о томе писао: *Ако ли ко зида на овоме темељу злато, сребро, драго камење, дрва, сијено, сламу, Свачије ће дјело изићи на видјело; јер ће Дан показати, јер ће се огњем открити, и свачије ће се дјело огњем испитати какво је. Ако остане чије дјело што је назидано, примиће плату; Ако чије дјело изгори, биће оштећен, а сам ће се спасти, но тако као кроз огањ.* (1 Кор 3, 12-15).

Шта значи бити спасен *као кроз огањ*? Само неко ко никада није имао опекотину или није видео некога са тешким опекотинама може олако да схвати *привремену* патњу. Такви људи осећају страхан бол! И нико од њих, ни по коју цену, не би пристао да поново буде подвргнут таквој патњи. Спаљивање је увек било једно од најстрашнијих врста погубљења. Апостол наводи ову слику како би показао сву страхоту страдања коју ће морати да поднесе човек који је саградио кућу свог живота од *дрвета, сена, сламе*, тј. од страсти и порока. Иако ће бити спашен, то ће бити страшано и болно – као кроз огањ!

Ако би бар једна од ових мисли дошла до човекове свести, онда би он, без сумње, почео сасвим другачији да се односи према самообмани: „Живети овде зарад властитог задовољство значи вечне муке *тамо!*”

Пето. Како да се осећа човек који се нађе пред неким ко је због њега отишао на мучење и стрељање, а узвратио му је тако што га је издао? Тешко је и замислити његову срамоту и ужас. Али зар се неће исто осећати човек када му се *тамо* открију страдања које

---

¹⁶⁶ Исто. Самоубийство: Гл. 7. Нисхождение в ад, стр. 92.

¹⁶⁷ *Иоанн Кассиан Римлянин, прп.* Собеседование 11-е – аввы Херемона // Писания. М., 1892. стр. 378.

је Христос поднео, спасавајући њега, човека, од вечних мука, али Га је човек начином свог живљења одбацио?

Шесто. Исто се дешава са душом непокајаног човека у загробном животу као и са човеком који је сва своја средства дао за неки циљ и потом видео да је направио кобну грешку – да је све пропало. Какав га безнадежни очај тада обузима! Многи почине самоубиство. И душа доживљава слично стање када јој се открије да су сви њени снови и наде, страсти и достигнућа безвредне испразности, опсена, а почесто право правцато благо, због којих она бива лишена радости вечног живота. Могуће је да ће ово закаснело разочарање бити њена највећа патња.

И само нада на милост Спаситељеву биће њена последња утеха.

Сва ова упозорења показују какву фаталну грешку прави човек када се лакомислено нада страдању које није вечно. Би ли такав „одважни човек” пристао да бар привремено буде у рукама садиста или на распламсаном огњу? Зар не би пристао да дâ све што има само да буде ослобођен несносне патње?! Није свеједно како верујете и како живите, чак и ако би сви били спашени.

Православље, као религија љубави, подсећа човека: „Судија ће изненада доћи и свачија дела ће се открити”. Зато, док још није касно, док још има времена, позива оно, човече, уложи сву своју снагу како би *овде* живео по својој савести, како би се *овде* умио покајањем – и тако *тамо* био ослобођен тешких патњи, чак и оних које нису вечне. Свети Исак Сирин упозорава: „Чувајмо душе, љубљени моји, и схватимо да иако није Геена безгранична, страхан је укус бивања у њој, а ван граница нашег спознања је степен страдања у њој”.¹⁶⁸

Закључак

Хришћанство је открило свету сасвим другачије схватање Бога чија се главна својства не дају упоредити ни са чим у историји религија. Они суштински мењају идеју о односу Бога према свету и пре свега према човеку, смислу његовог постојања и условима спасења. Непатворена усклађеност хришћанског учења са људском природом, његовим

---

¹⁶⁸ *Исаак Сирин, прп.* О Божественных тайнах и о духовной жизни. Беседа 41. М., 1998. стр. 216.

потрагама за истином, добротом и моралном лепотом привукла је огроман број изузетних мислилаца, филозофа, научника, психолога, учитеља и људи разних професија свих времена и народа. Истинитост ове необичне религије потврђују бројни објективни аргументи, мноштво наднаравних чињеница, историјских догађаја, лично искуство Бога бескрајног броја искрено верујућих људи, хришћанских мученика и подвижника.

Ако сада покушамо да укратко изразимо особине хришћанског учења о Богу у поређењу са претходним религијама, онда можемо рећи да Он:

1. није само највиши Разум, Створитељ света, савршена Правда, него и света, непроменљива Љубав, Отац свега живог;

2. није цар који влада светом, не обраћајући пажњу на људску слободу, већ крајње Смирење, која само гласом савести куца на вратима срца и ума човекових (види Отк 3: 20), тако да човек може слободно бирати између добра или зла;

3. не спашава човека силом и силом, него Крстом и Васкрсењем оваплоћеног Сина Божијег – Исуса Христа;

4. није човеку налик страсно биће које награђује за доброту и свети се за грехе, него Лекар који Својим заповестима упозорава човека на последице кршења духовних закона живота и Који лечи човека кроз покајање;

5. није безлична окултна сила, или дух, који се остварује у човеку и у коме се људска личност раствара као лутка од соли у океану, него један Бог у три лица: Отац, Син (Реч-Логос) и Дух Свети, а човек је призван да буде Његов причасник (видети 2 Пт 1, 4);

6. није биће које живи у тајним световима, него Бог Који је *све у свему*.

